

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina I. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	1
Romanca. (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	5
Za narod. (Povest. — Spisal <i>Mirovič.</i>)	6
Mir s teboj! (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	13
Najlepši dan . . . (Zložil <i>Vinko Vinič.</i>)	19
Ob vrbi. (Zložil <i>Narjan Pretko.</i>)	19
Janez Nep. Šlakar. (Spisal <i>Jožef Benkovič.</i>)	20
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>)	24
Književnost	28
<i>Slovenska književnost. Popevčice milemu narodu. — Povesti. — „Rokovnjači.“ — Salonska knjižnica: Hamlet. — Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1900.: Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1900. — Jagode. — Zgodbe svetega pisma.</i>	
Razne stvari	31
<i>Naše slike.</i>	
Glasba	31
<i>I. redni koncert „Glasbene Matice“.</i>	
Časopis	32

Na platnicah.

Pogovori. — Vabilo na naročbo za 1. 1900.

Slike.

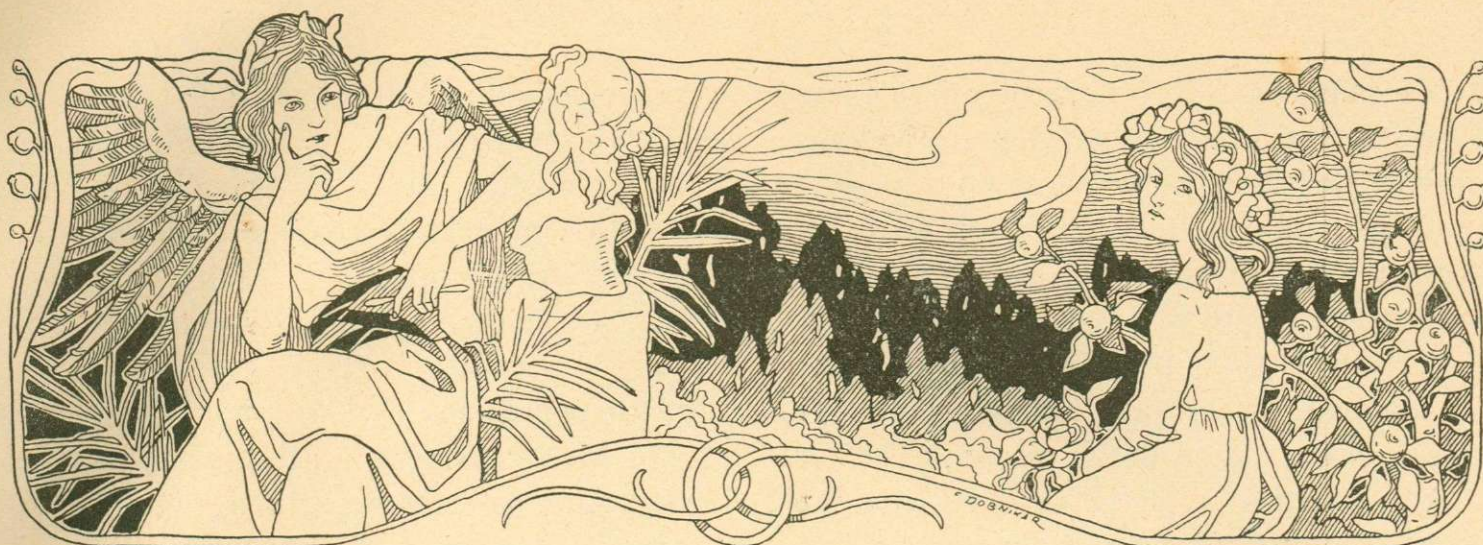
Priloga: Slovenska ženska narodna oprava. (Slikal <i>Ant. Koželj.</i>)	
Tiho božično veselje. (Narisal <i>C. Koch.</i>)	9
Pretorija	16
Prehod burske pošte čez reko	24
Burska družina	25
Naše slike	31
M. Th. Steijn, predsednik oranjski	32
Pavel Krüger, predsednik transvaalski	32

Listnica uredništva. Vsem dragim sotrudnikom želimo srečno novo leto. Lepo jih prosimo, da bi pisatelji pisali prav razločno, na polovico upregnjene strani ali vsaj s širokim robom, da bo lažje čitati in staviti rokopis. Vedno smo hvaležni za opomine, še bolj za stvarna poročila. Žaliti nikogar nečemo, a brez svobodne besede je list — samo za parado.

Listnica upravnništva. Prosimo, da bi čislani naročniki čim preje ponovili naročbo in nam točno naznanili naslov ali pa naše pogrške, da jih odpravimo.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII. IX., X., XI. in XII. po 8 K.

 Priporočamo lepi sidni in skladni koledar Cirilo-Methodijski tiskarne J. Krmpotića v Pulju.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

U v o d.

1. Vprašanje o lepoti težavno, a zanimivo.

Malokateri predmet je tako težavno obdelovati znanstveno — tako se zdi iz raznih ozirov — kakor lepoto. Govoriti ali pisati se pač dá o vsaki stvari, o kateri kaj vemo, torej tudi o lepoti: pa znanstvenemu preiskovanju ni namen, da samo govorimo ali pišemo prijetno, ali morda učeno, temveč da poslušavcem in bravcem podamo kaj resničnega spoznanja. Pri lepoti pa se temu spoznavanju upirajo razne ovire.

Najprej nam pravi vsakdanja izkušnja, da ljudje jako različno sodijo lepoto. Kar imenuje ta lepo, to imenuje oni grdo. To se nam kaže zlasti pri oblekah ali v nošah. Indijan je ves zaljubljen v svoje perje, katerega si obilno v kolobarju in v drugih oblikah zatakne okrog glave, nam pa se zdi tak okras zoprni. Še zoprnejša se nam zdi nekaterih narodov navada, da vtikajo v nosnice obročke, in ta šega, da barvajo (teto-virajo) kožo na licu in drugodi. Tudi dva človeka istega naroda in iste omike se ne ujemata vselej, kadar presojata lepoto. Skoro bi rekli, da ceni lepoto vsakdo po svoje.

— Kaj naj torej znanstvo stori, ako je med ljudmi taka razlika? Saj se mora veda ozirati na nazore in misli ljudij in ne more lepote presojeti po svoje.

Druga težava v tem vprašanju izvira iz jezika ali govornice. Da pravimo: Lepa slika, lep obraz, lepa dolina, lepo petje — to je pravo. A govorimo tudi: Roža lepo diši, pot je lepa (kadar po njej lahko hodimo), lepi denarci (kadar jih je veliko), lepa služba (kadar veliko nese) . . . Kako je neki lepa dolina podobna kupu zlatov? Vendar bi si morala biti podobna, ako sta res oba lepa.

Nadalje se nam mora zdeti vprašanje o lepoti težko zato, ker je lepota nestalna in minljiva. Ko se je cvetica razcvetla in je najlepša, pa se hitro razsuje. Le kratka je pomladna lepa doba kakor v prirodi tako tudi v našem življenju. In dan na dan opazujemo, da nam ubeži najhitreje tisto, kar je najlepše in najmičnejše. — Prav zato se nam zdi, kakor bi resnična in stalna lepota ne imela prave domovine tukaj, temveč kakor bi se nam kazala le v sanjah ali v najživejši domišljiji. Kako naj se pa torej bliža lepoti trezna veda, ki mara le za to, kar je stalno, trdno in zanesljivo?

Ne samo to. Skoro nevarno ali vsaj sitno je preiskovati in obdelovati lepoto. Nekateri namreč trdé, drugim pa se samo zdi, da je lepota le čutna ali telesna. Kdor torej preiskuje lepoto, mora se — po tem nazoru — globoko vtopiti v čutne lastnosti in razmere. S tem pa si pridobi — tako bi morali sklepati — kolikor toliko madeža in zasluži grajo, da je čuten in nizek človek. — Ako je tako, koga bi neki veselilo preiskovati lepoto? Uspehe v znanstvu bi bilo treba plačati celó z dobrim imenom.

Veliko težavo v preiskovanju lepote so spoznali najmodrejši pisavci. Platon razkazuje v dialogu, ki se imenuje „Hipija večji“, kako se pogovarjata Sokrat in sofist Hipija o lepoti. Sofist res odgovarja Sokratu jako neokretno. Ko ga je vprašal Sokrat, kaj misli, da je lepota, odgovori mu sofist, da je to deklica. A Sokrat mu pojasni, da je lira tudi lepa in pisker tudi lep. To se zdi sofistu za malo, zato pové mogočno, da je zlato lepota, prizna pa tudi, da je lepa slo-nova kost, kamen, ako je pripraven, celo pisker in žlica. Potem pravi, da je lepo, ako kdo živi v sreči, pokoplje svoje stariše in njega častitljivo pokopljejo otroci. Nadalje ga Sokrat pripravi, da imenuje lepo to, kar je prikladno, potem, kar je rabno, nato, kar je koristno; zopet imenuje Sokrat lepo to, kar nam dela veselje po vidu in po sluhu, tudi to, kar napravlja koristno veselje. Naposled pa sklepa Sokrat ta pogovor z besedami: „Zakaj to, kar pravi pregovor: Lepota je težavna, to, zdi se mi, sedaj umevam.“ Pojasniti treba, da Sokrat ni preiskoval, kaj je lepo, temveč kaj je lepota. In tega išče veda. Kaj je lepo, o tem sodimo po čutih; a kaj je lepota, kaj je tisto, zaradi česar so nekatere stvari lepe, to more določiti samo znanstvo. A reči moramo, da niti do tega dne ni znanstvo popolnoma dognalo, kaj je lepota. „Od Platona pa do naših dnij so spisali o lepoti mnoge in velike knjige. Ker je ta predmet obširen in težaven, in ker so ga obdelovali mnogi imenitni učenjaki, treba je veliko poguma, da se poskusi stvar iznova.“ Tako sodi

trezen učenjak¹. In drugi zatrjuje: „Že tisočletja valé modroslovci svoj Sisifov kamen. A kadar mislijo, da so ga privalili na vrh, in da bo tam obstal, tedaj se urno in z ropotanjem zvali navzdol.“² Ta kamen je — lepota, ki se ne dá izlahka spoznati in določiti.

Ako pomislimo vse to, mora tudi nas plašiti, ko se hočemo lotiti vprašanja, kaj je lepota. Ako ne bomo mogli odgovoriti temu vprašanju, ako ne bomo mogli povedati, kaj je lepota, čemu hočemo pisati o lepoti?

Pa v resnici vendar niso težave tako velike, kakor bi se zdelo po prejšnjih naših besedah. Govorili smo tako trdo s tem namenom, da bi ne ravnali prelahkomišljeno. Ker so težave znatne in tudi znane, treba nam ravnati pogumno in umno, treba nam dobro pretehtati vse strani, treba se nam ogniti vseh prepadov na tej poti, treba nam imeti vedno pred očmi glavni namen: Spoznaj resnico! S takim ravnanjem morda ne pridemo tako daleč, kakor želimo; morda ne zvemo vsega, po čemer hrepenimo: a kar zvemo, to bo trdno in zanesljivo. In pravemu modroslovcu je ljubše spoznati malo, a tisto trdno, kakor pa čuti o mnogih predmetih, pa same nezanesljive trditve.

Da se bomo tem rajši borili s težavami, pomislimo, kako mikavna stvar je uprav lepota, s katero se hočemo pečati.

Ako je sploh kaj mikavno na svetu, moramo mikavno imenovati v prvi vrsti lepoto. Ali ne ugaja vsakomur? Ali ne vabi k sebi vsakogar in ga drži pri sebi s čudovito silo? Kdo je malomaren, ako je slišal o njej? Kdo jo zaničuje samo na sebi? Mirno in tiho se prikaže, nikogar ne napada, vendar pridobiva vsakogar, kdor jo spozna. Zato je vsekako tudi mikavno, globlje ozreti se v njeno naravo, njena svojstva, njene zakone. Čeprav ne moremo te sile spoznati popolnoma, vendar nekoliko le umevamo, in tudi to je veliko vredno.

Sploh priznavajo vsi modri pisatelji, da nam lepota zaljša tukajšnji — večkrat tako

¹ Baldinotti. Gl. Jungmann, Aesthetik, 2. izd. str. 7.

² Lemcke, Aesthetik, 4. izd. str. 43.

tužni svet, sladi naše življenje, vzbuja naše moči za delo, neti nam ogenj navdušenja, vliva v srce sladke upe — — da je torej važna stvar za nas, pač tudi vredna, da se ž njo bavi znanost.

Da, modroslovci štejejo lepoto med najvišje ideje ali pomisli, kakor tudi resnico in dobroto. Trde torej, da so to najvišji predmeti našega spoznavanja in da uravnavajo in vodijo vse naše mišljenje in hotenje. Zakaj bi pač ne ozrli se na lepoto, ki je ob enem tako važna, a tudi ljuba in prijetna?

One težave, ki smo jih omenili poprej, niso zares tako velike, kakor se je zdelo na prvi pogled. — Da se ljudje ne ujemajo, ko presojujejo lepoto, to ni čudno: saj se v drugih stvareh tudi ne skladajo, celo v najočitnejših ne. Pač so med učenjaki in miselci različni nauki o lepoti, pa te razlike niso tako velike, da bi nas to odvrnilo od namena ali nam vzbudilo nezaupnost do naše znanosti. Mnogokrat se misli učenjakov bolj dopolnjujejo, kakor da bi si nasprotovale. Ta opazuje lepoto po zunanje, drugi sega v njeno bistvo; jeden govori o lepoti bolj v podobah in prilikah, drugi pa v znanstvenih besedah; prvi se ozira na njene uspehe ali učinke, drugi na njeno notranjo naravo . . .: tako je razlik res nekaj, ni pa vedno toliko nasprotij. Ker je naš um slaboten, in je potij do spoznavanja več, zato ni čuda, da se miselci ne ujemajo; da, celo dobro je, ker prav take razlike nam mnogokrat resnico razkrijejo globoko.

Ako je govorica ljudij nedosledna, treba jo preiskati, nedoslednost popraviti ali odpraviti. Tako tudi pri lepoti. Zaradi tega se ne bomo dali motiti. Saj vemo, da pri drugih predmetih tudi ni brez nedoslednosti. Kaj imenujemo vse dobro! Včasih se zdi celo, da ne dela govorica razločka med dobrim in slabim, ker pravi n. pr.: koga dobro napetsti, dobro se napiti vina, četudi ni dobro ne prvo ne drugo. A take neprilichnosti nas ne begajo, ko preiskujemo dobroto.

Kadar govorimo o minljivosti lepote, moramo pomisliti, da lepota in pa lepe stvari

— to ni vse jedno. Lepe stvari so pač minljive, ni pa tako minljiva tudi lepota. Marveč ko izgine tukaj, pokaže se drugodi v drugem predmetu in nas mika v novi obliki. In umetnost zna lepoto ne samo dobro izraziti, ampak ji dá tudi daljši obstanek, da se je radujemo, kadar le hočemo. Umetnost jo utrdi pred našimi očmi, da nima prememba do nje skoro nobene moči.

Kar se tiče nevarnosti pri opisovanju in obdelovanju lepote, treba gledati na namen. Kdor ima pri takem preiskovanju nizke namene, tak seveda vzbuja ali sum ali slabo mnenje o sebi. Komur je mari samo čutna ali telesna lepota, pri tem mora tudi znanost služiti nizkim namenom ali čutnosti. Kdor pa preiskuje lepoto zaradi njene prave vrline, kdor spoznava in pripoznava tudi nadčutno lepoto, kdor umeva njen resnični pomen v stvarstvu, kdor zna povzdigniti se tudi k viru vse lepote, ta ne more pri pametnih ljudeh vzbuditi suma, da mu je samo za nizko čutnost.

Zato se tudi mi nič ne bojimo takega očitanja, ker nam je na srcu samo resnično spoznavanje. Lepoto želimo razložiti in pokazati, kaj je, spoznati želimo njene zakone, njen vir, njene učinke, in upamo, da nas bo ta pot peljala do jako vzvišenih resnic. Tudi vemo, da so najresnobnejši modrijani, kakor Platon, Plotin, sv. Avguštin, sv. Tomaž, Kant, Herbart i. dr., in pobožni možje kakor p. Jungmann pisali temeljito o lepoti. Torej smemo tudi mi vanjo upreti svoje oči in ji zreti — kolikor le moremo — v čisto lice.

Še več smemo reči. Ne samo da tako preiskovanje pravega učenjaka ne potegne v čutnost, še očisti ga in čutnost povzdigne do veliko višje popolnosti, kakor jo ima kdo sam po sebi. Preiskovanje nam kaže pravo ceno, pravo vrednost lepote in nas obvaruje zmot; pravi nam, kaj je samo navidezno in mamljivo, kaj je pa stalno in istinito. Torej je sad takega dela vsekako plemenit. Sicer pa vedó vsi prijatelji znanstva, da ima vsako znanstvo samo na sebi veliko vrednost ne gledé na to, ali komu ponuja kaj sadú ali ne.

Naposled pripominjamo, da brez posebnega sadú nikakor ni naša veda. Podaje nam pravo merilo, da z očmi presojujemo in ocenjujemo lepoto, pa pomaga nam tudi ravnati po ideji lepote in se ogibati tega, kar lepota nasprotuje.

2. Način, ime in delitev naše vede.

Kdor hoče priti do pravega konca, mora hoditi po pravi poti. Tudi v znanstvu je skoro vse na tem, da se obdeluje po pravem načinu ali, kakor pravimo, s pravo metodo. Koliko zmot je zašlo v vede prav zato, ker znanstveniki niso izbrali prave poti! V našem vprašanju o lepoti so se modri preiskovavci tudi držali raznih potij.

Platon, največji učenec modrega Sokrata, preiskuje lepoto s tem načinom, da gleda na navadni pomen besede ‚lepo‘ in na njeno rabo. Tisti navadni pomen besede raziskuje na vse strani, da bi dobil pravi pojem lepote. — Da je prav gledati na to, katere stvari imamo za lepe ali jih imenujemo lepe, to vidi vsakdo. Vendar na sami podlagi besed modrovati ni zanesljivo, ker rabijo narodi besede večkrat tudi v nepravem pomenu. Narodna govorica ni tako natančna, kakor mora biti znanost.

Še bolj neprikladno je zanemarjati dolgo pot opazovanja in preiskovanja in kar kvišku povzdigniti se do kake nedokazane misli, pa iz tiste potem izvajati, kaj je lepota, kakor sta n. pr. delala Schelling in Hegel. Kadar hočem kvišku priti, moram poprej postaviti lestvico na trdna tla, potem šele pridem od klina do klina. Nikakor pa ne morem kar zleteti navzgor, še manj vedeti, kako je zgoraj, predno sem tam, in najmanj si morem v zračne višave postaviti opazovalnico, češ, da bom iz tiste gledal, kako je na zemlji. Kaj sem na boljšem, ako pravim po Hegelovo, da je lepo to, kar prešinja ideja, ali po Mundtovo, da je lepota neposrednost ideje? Tako preiskovanje lepote ni uspešno.

Pa tudi ta ni prava pot, da bi imeli za lepoto to, kar ugaja našim čutom, češ da je lepota samo čutna. Lepota bi potem imela

isto vrednost kakor sladkost v jedi in v pijači in drugi čutni užitki. Po taki nizki poti ne pridemo nikdar više kakor do lepih teles in čutne ugodnosti; ali je lepota še kaj višjega, se ne dá zvedeti na tej poti.

Ako take jednostranske poti zavržemo, dobimo tudi zanesljivo pot in sicer to-le: Kaj je lepo, to nam pové vse človeštvo z besedo, in spoznavamo sami, ker nam pravi naša narava; iz tega potem povzemamo z umom ali s preišljevanjem, kaj je lepota. Potemtakem se oziramo na vse strani in porabljam vse pomočke, da pridemo do resnice. Ta pot je zanesljiva, ker nam jo kaže narava. Po svoji naravi spoznavamo vsakatero stvar najpoprej s čutili, z očmi, s posluhom . . . , potem pa z umom. Tudi lepoto bomo spoznali tako, ako se sploh le spoznati dá. Ako pa rabimo ali samo besedni pojem, ali samo čutno podlago, ali samo umsko umišljeno razlago, tedaj ravnamo jednostransko in samovoljno, in nikdar ne pridemo do pravega umevanja. Ako nas torej kdo vpraša, na katero stran se nagiblujemo v modroslovnem nazoru o lepoti in v razkladanju, odgovorimo hitro, da se držimo realizma, kakor so se ga držali trezni umovavci.

Naša razprava o lepoti je znanstvena preiskava. Podobne preiskave so že davno označevali z našim imenom in naslovom. Platonov dvogovor „Fajdros“ ima naslov „O lepoti“. „O lepoti“ je pisal tudi Plotin; o lepoti so govorili ob raznih prilikah modroslovci kakor Avguštin, Tomaž; „o lepoti“ so naslavljali svoje preiskave v novi dobi Francozi in Angleži. A med Nemci je prišlo v 18. stoletju drugo ime v navado. Neki sicer neznamen modroslovec, Aleksander Bogomil Baumgarten, je imenoval svoje delo (iz l. 1750.) o čutenju lepote: „aesthetica“¹, in to ime se je med Nemci in nekaterimi sosedi utrdilo.

Estetika je po besednem pomenu znanost o čutenju. Baumgarten je ob tej besedi mislil, da lepoto bolj čutimo nego z umom

¹ Beseda „aesthetica“ (estetika) izvira iz grške besede „ajsthánomai“, kar pomenja: čutim.

spoznavamo, in te misli so bili tudi drugi, katerim je nova beseda ugajala. Ne samo da so imenovali nauk o lepoti „estetiko“, temveč šli so še dalje in imenovali „estetično“ to, kar imenujemo po navadi (v višjem smislu) okusno, in celo to, kar je — lepo. Semtertje kar zamenjajo imeni estetično in lepo, kar ni pravo in se ne sme posnemati. Ni ravno napačno, ako pravimo: estetično je to, kar je po zakonih ali pravih estetike, ali to, kar je okusno za vid in za sluh: a lepo bodi lepo, ker ne potrebuje nobenega drugega imena. Zato bodi tudi naša veda „nauk o lepoti“.¹

Ko sedaj vemo, kaj in kako bomo obdelovali v tej razpravi, treba nam še prav razdeliti ves nauk.

1. Najprej bomo razkladali, kaj je lepo in kaj je lepota; z drugimi besedami bi rekli, da bomo razkladali bistvo le-

¹ Nekateri pisatelji so začeli rabiti za naš predmet ime „krasoslovje“. A vsakdo vidi, da je ta izraz prisiljen, ker kras je to, s čimer se zaljšamo ali lepotičimo. Primerna bi bila beseda „leposlovje“, ko bi je ne rabili v pomenu „beletristike“.

pote. Seveda bo treba ob tem marsikako mnenje čeprav ne zavreči, pa vsaj popraviti. V istem delu bomo pregledali tudi lepoto sorodne in bližnje pojme, ali vrste lepih predmetov.

2. V drugem delu bomo preiskovali zakone in pogoje lepote. Tudi lepota namreč se ravna po svojih zakonih in je odvisna od pogojev. Nauk o lepoti jih mora temeljito razložiti.

3. Potem bomo preudarjali lepoto v prirodi. Priroda nam nudi sila veliko lepih predmetov. Treba nam torej, da jo znamo prav opazovati in ceniti, treba nam, da jo prav razlagamo in obračamo sebi v srečo in v veselje.

4. A tudi človek sam zna ustvarjati in izdelovati lepe stvari. To človeško zmožnost imenujemo umetnost. Seveda ne bomo obdelovali umetnosti po posameznih delih in strokah, temveč samo splošno, da razvidimo, kako in kdaj vlada tudi v tem delovanju človekovem ideja lepote, koliko more človek to idejo izraziti in uresničiti.

(Dalje.)

Romanca.

„Ti kita, moja črna kita,
le v kolobarec voljno sedi;
ti cvet svileni v novi ruti,
nad čelom cveti, prav na sredi!“

In zrla, zrla je v zrcalo:
smehljaj je zibal lica rožna . . .
— — — Zapeli glasni so zvonovi;
vsa srenja v cerkev spe pobožna.

Izpred zrcala je k omari
skočila Cilka kakor srna:
„Ej, skorej, skorej bi v predalcu
zabila, stvarca te srebrna!“

Ti nimaš kraja, nimaš konca,
prav taka moja je ljubezen;
da vidi dragec me brez tebe,
postal bi tožen ali jezen . . .“

Po cerkvi molki so zveneli,
šušteli listi so med prsti . . .
In radovedni so pogledi
na Cilko plavali po vrsti . . .

Na zarudelih licih čustva
prosevala so ji žalobna:
doma v predalcu rožni venec,
doma leži nje knjiga drobna . . .

Končano! — Deve so iz cerkve
hitele s tihimi smehljaji.
Tam zunaj pa je Cilkin dragec
slonel zamišljen ob ograji.

Pa dragec ni pogledal drage,
pa ni poprašal svoje Cilke:
Li še na roki sveti prstan?
Na tla je gledal v rosne bilke . . .

Silvin Sardenko.

Za narod.

(Povest. — Spisal *Mirovič*.)

I.

Imenitni dogodki so se že začeli in dovršili s slastnimi pojedinami. Modro in previdno je namreč začenjati važna opravila s potrebnimi telesnimi krepili, zakaj duševna, umetniška in verska krepila niso vsakomur dovolj tečna.

Zakupnik seliškega lova, veljak in grajščak Fran pl. Zagolli, mož slovenskega rodú in menda laškega imena, posestnik pododovanih denarjev, je povabil danes zvečer svoje lovce sobrate na prvega letošnjega zajca.

V Zagollijevi hiši je bil to vsakoleten domač praznik brez važnih posebnostij za sosednjo okolico, če ne poštevamo malih preprirov med vinskimi gosti, neizogibnih kletvic in drugih podobnih stvari. Dostavljamo, da je bil drugo jutro gostitelj sam ponosen, ako je bil dobil on z gosti vred imenitnega „mačka“.

„Meni ne stori to nič — meiner Seel — non posso — moj želodec!“ In samosvestno je pogledal okoli sebe in je kakor gospodična na mestu, kjer ji bije srce, pogladil tam, kjer deluje navadnim ljudem želodec.

Naš plemenitnik je imel nelepo navado, da je vedno mešal slovenske, nemške in laške stavke in besede, kar se mu je zdelo sila visoko in aristokraško, a pripovedovavec ga v tem ne more natančno posnemati.

Letošnji prvi zajec ni mamil s prijetno ščegetajočim duhom gosposkih nosov v Zagollijevi kuhinji, marveč v gostilni pod grajščino pl. Frana, pri njegovi sestrični vdovi Faninki. Vsled te premembe je imel ta večer nekoliko drugačen značaj, kakor „zajčja“ večerja v prejšnjih letih.

Letos se je bilo namreč na primernem kraju v seliškem trgu sprožilo vprašanje: kaj bo z Zagollijevo sestro Irenko, ki tudi živi in mre z vsako količkaj boljšo pesmico,

samo da zveni v stikih: Triebe - Liebe, in mila - ljubila ...

Tudi let ima dovolj in dote dovolj; ženina pa ni, ni ...

Modre glave so sklenile, da bi se lahko zaljubil vanjo sodiški adjunkt Josip Šenica.

Sproženo vprašanje je kakor vrh gore sproženi kamen. Nekaj dnij je zaman krožilo po seliškem trgu, a slednjič je vendar srečno ali nesrečno doslulo na ušesa Franu pl. Zagolliju. Poslednjič je podrezal še seliški pivar svojega znanca:

„Kaj misliš, ne bo napačno!“

„Če je to res; veš kaj, Lobnik“, je rekel možu silne brade in silne moči v zobeh, „adjunkt sicer ni moj ideal, je prevelik panslavist.“

„Pijan slavist, Fran, kaj?“

„E, strela! Si skoro bolje povedal, nego sem jaz mislil, pri moji veri, ha, ha! Tako je! Ali adjunkt je tudi moj prijatelj, mislim. Mi lahko naredimo to le stvar kmalu.“

Domenila sta se. Lobnik, rodom Korošec, je pokimal z brado in potrdil: „Dro, dro!“ pa je veljalo.

Račun je zahteval, da je pl. Zagolli nekega dne zarana zadel puško in šel, česar še ne pomni zgodovina, prvega zajčka počakat v Jelenje, kjer je vedel, da jih je po njegovi milosti največ.

Pok! Nesrečni slučaj usode! Ni ga zgrešil. O je, o je! O je, o je! Moj kožuh, moj kožuh! — Res zajčji kožuh je dobil pod rebri luknjo, in skozi luknjo je šla boječa zajčja duša k socijalnim demokratom; telo je pa zlezlo v pleteno lovsko torbo, od koder so mu bila določena drugačna pota kakor jih je hodilo doslej.

Pl. Zagolli si je mislil stvar s pristavom še veliko glajšo nego ono leto s konjem belcem, kupljenem na Ogrskem. Konj je namreč kupcem ugajal, a barva ne.

„To se pomaga, pri moji veri“, je rekel in velel gnati žival domov in na drugi mesečni semenj je pripeljal iste postave in velikosti vranca, katerega je kmalu srečno prodal.

„E, e, e! Znati treba! Svet se dá varati! Ha, ha!“

Vendar kar se je zgodilo pozneje, ko je konj tako nesrečno hitro osivel, in je sam imel sitno pravdo, je bilo pl. Franu seveda veliko manj všeč.

Zato pa ni bil nič modrejši, ampak je začel zaradi sestre in Šenice po starem načinu, mislé si: saj ljudje vendar niso živina. Delal se bom nekako Slovana, dasi ne čutim za to posebnih talentov; a njega s tem gotovo pridobim. Moja sestra itak dovolj sanjari o narodnih junakih. Tako je!

Drugi dan po nesrečni zajčji smrti so se takoj o mraku začeli shajati v Faninčini gostilni prijatelji zajčje pečenke in prijatelji Zagollijevega vina, nekateri celo iz sosednjih vasi.

Odlična pivnica — v času narodnega navdušenja celo čitalnica — je kazala nekaj več lovskih okraskov na stenah in jedno mizo manj kakor po navadi. Gospoda je namreč rada sama med seboj. Tudi sicer običajni časniki slovenski in nemški so morali za ta večer v nasprotno sobo — med kmete.

Petrolejka nad glavami je brezozirno razsvitljala navzoči družbi večje in manjše pleše, a glave so se večinoma udale povelju nosa in očij in so se željno obračale preko skladnice krožnikov naravnost proti sredi mize, kjer se je kadil slastni „rižot“.

Na pol osiveli nadpetdesetnik Viktor Gorenjec, ki se je pripeljal iz bližnjega Podgorja s sorodnikom Vinkom pl. Zagollijem, Franovim bratom in podgorskim veleposestnikom, se je že dvakrat, trikrat uprav poželjivo obliznil po brkah in si nestrpno natezal široko kozjo brado. Sam s seboj je v mislih doganjil težavne računske vaje in hlastno motril vrsto gostov: kdaj in koliko more in mora priti do njega od te neprecenljive vsebine.

„Jaz prav rad, veste, gospod, prav rad jem o pravem času tako-le“, pojasnjeval je v Tantalovih mukah svoje nazore sosedu Pavčiču, posestniku in političnemu agitatorju, čeprav sta bila že štirinajst let sprta. Nikdar premagana sila je nikdar ugnani želodec.

„Hm“, pritrđi Pavčič, všečno pomrda z nepredolgimi brkami in dregne z nogo pod mizo pristava Šenico, hoté mu reči: „Ali ga vidiš, vražjega filistra? Za žlico rižota pozabi najsvetejšo jezo.“

Adjunkt, ki je že zajel jedi, popravi zlati nanosnik, upre vanj velike modre oči in prikima, da so mu naravni kodri na sencih in za ušesi ljubko zabingljali; tudi pleša se je dostojno pridružila imenitnemu dogodku.

Glavno besedo pa je imel, kakor se že spodobi, plemeniti gostitelj sam in brezozirno zabavljal svojemu najnepokornejšemu nasprotniku v trgu: „In ta človek, veš“ — tikal se je z vsemi povablenci — „veš, ni prišel res oni dan prosit, naj potrpi za tisti dolg, ha, ha! Rekel je: pri moji veri, je res —: Fran, potrpi, tvoje dobro srce je sploh znano. Če me zgrabiš ti, me bodo še drugi... ha, ha, ha! Pri moji veri, je res. Tisti dolg, veste, sem nalašč kupil od občine; saj veste, ko je bil še župan, je Zevnik goljufal, pa mu niso — seveda tudi moj rajni oče — hoteli potrditi računov. Ostal je dolg do teh dnij. Sedaj ga imam tako-le na verigi, ha, ha! — Kako se je posmehoval naš Vinko, ko so rekli po smrti mojega očeta, da nas postavijo na cesto. Sedaj pa ima; ne, jaz ga imam, ubogo paro.“

„Hm! To ni baš kavalirsko, mejkuš, kaj praviš, Josip“, pošepne skoro na glas Pavčič; „ko bi meni naredil tako, mejkuš, ga počakam — pravica gori, pravica doli — na štiri oči.“

Šenica je molčal, pridno zalagal telečjo glavo s hrenom in oboje še pridneje zalival z vinom; le z očmi je trenil in pokazal, da se strinja, še več, pokazal mu je, položivši nož in vilice na mizo, obe stisnjeni pesti pod mizo.

Pivar Lobnik je hotel presekat kočljivo govorico in zinil počasi vmes: „Seveda,

kdor ima denar, — kdor ima denar, dela lahko tudi tako...“ In pl. Zagolli je spretno pritrdil: „Tako je, pri moji veri!“ in imenitno je pogledal okoli sebe, češ, da dobi kaj priznanja. A ni ga bilo.

„Fran, ti si bil vojak“, začne adjunkt ne preveč rahlo, „izkusil si sploh nekaj po svetu; zato moraš zlasti ko plemič, ko kavalir priznati, da je ta boj — precej ne-jednak: tako se bori otrok z medvedom.“

Zopet se je zdelo Lobniku potrebno zagosti svoje „dobro, dobro“. Hotel je s tem vzbuditi pozornost in pokazati, da se sedaj-le prav dobro je in pije; gostje pa niso vedeli, ali je pritrdil pristavu ali Zagolliju.

Viktor Gorenjec, ki je bil v vsej stvari — razven rižota in telečje glave s hrenom — najnepristranejši poslušavec, je z očmi že precej nevarno škilil po zadnjih koščkih telečjega ušesa, oblizoval škodoželjno sršeče brke in slednjič pomislil: „Tudi meni se spodobi nekaj reči. Moram, moram; sicer mi bodo očitali, da sem prišel v Selišče samo jest in pit.“

A blede lice Frana pl. Zagollija ga je skoro spravilo s tira. Misleč, da so se v tem času, ko je on pasel oči in želodec, vsaj trikrat sprli, je imel za prvo dolžnost povabljenega gosta, da pomiri družbo: „Fran, ti govoriš prav, seveda, kdo pa? Te vrage treba zadaviti...“

„A koga? Ljubi moj!“ podraži Pavčič.

„I, koga?“ Sedaj je obžaloval Gorenjec svojo samopašnost in rekel: „Socijalne demokrate, koga pa?“

Belolasi in belobradi poštar Slakar je tedaj zagnal za nožem še vilice od sebe, se naslonil z glavo na stol in začel svoj: „Hi, hi, hi!“ v najvišjem glasu, drugi pa za njim v vseh možnih glasovih; celo Fran je pomagal.

Gorenjec se je pa jezil: „To jaz vem, gospodje, jaz vem, ker nekaj berem. Vi ne berete nič, pa tudi ne veste nič, seveda.“

A gostje se le niso dali ustaviti v smehu.

„Prosim, gospodje, da jaz popravim stvar“, povzame pl. Fran. „Tukaj le stric Viktor je sicer prav povedal, da treba tega vrage

zadaviti, samo da ni vedel, koga. Zato pa še jaz rečem: Zevnika treba zadaviti, če kaj beremo ali nič. Koliko je osleparil občino, ko je bil župan! Več nego dvakrat, — magari štirikrat toliko... da bi je ne bil!“

„Računal je samo uradna pota, in to sme vsak župan, ako neče trpeti gmotne škode. Jaz, kakor me poznate, nisem njegov somišljenik, marveč se držim druge stranke, a njegovo rodoljubje cenim. Škoda, da ni imel prilike očistiti ga v moderni vzgoji in politiki.“

„Njegovo rodoljubje je neumnost!“

„O, prosim!“ zahrešči Šenica na vse registre svojega močnega grla. „Ti se drzneš med nami narodnjaki, kakor nas pozna svet, nazivati rodoljubje — neumnost? Kaj — prosim, ali —?“

„Zevnikovo rodoljubje, gospoda! Prosim, da se izvoli popraviti: Zevnikovo rodoljubje ni vredno, da se je prijatelj Šenica toliko ogrel, pri moji veri, da ne!“ Šenici, ki je doslej stal, da bi odgovarjal, je padel nanosnik na mizo, pa je sedel še sam in brezskrbno zalival.

Skupno zabava je bila nekoliko prisiljena in se je trgala na najvažnejših mestih. Gmotni namen nocojšnjega večera pa so gostje srečno dosežali, zakaj vse štiri noge prvega zajca so preširno kazale nesložnim gostom vse štiri vetrove.

Nesreča je hotela, da je postrežnica postavila pred Viktorja Gorenjca obilen kup z zeleno odičenega poiré-krompirja, preko katerega so mu oči le iztežka dosežale slastne oblizke. Sedaj pa sedaj se je pomenljivo dvignil s stola. Med gosti se je začelo dolgočasno hrkanje, pokladanje kupic na mizo in molk. Gorenjcu so oči plašno begale od jednega dolgočasnega obraza do drugega, in njegov strah, da bo najbrž vsled nesporazumljenja, — ali celó bližajočega se prepira — treba oditi domov kar od celega pečenega zajca, je bil vedno bolj opravičen. Ker je hotel to nesrečo odvrniti, je pograbil sam nit pogovora.

„Ali jaz vem, veste, jaz vem, kaj se pravi županiti. Moj svak je bil župan devet let, pa ne mara biti več, ker je kupil mlin ob

Soči na Goriškem. Jaz vem dobro, kje je; tam sem jedenkrat dobro kosil. — In mlin, gospoda slava, nese več nego županstvo.“ — Radovedno je pogledal, če umejo vsi njegovo duhovitost; in ker le ni bilo odločnega glasú, je napravil kakor Aleksander Veliki z gordijskim vozlom, rekši: „Pa dajmo, no, gospoda slava, veste, to-le bo dobro!“ — In spretno je pomaknil poiré izpred sebe,

„O, prosim! Ti veš — ne rečem, da je bilo vse prav. Toliko pa rečem, da bi tudi on mene, ko bi me le mogel — lopov. Tako je!“

„To si samo misliš“, popravi Pavčič.

„No, prav gotovo, dragi moj!“ je hitel Fran nemški. „Ti Zevnika ne poznaš, ha, ha! Ljudje pravijo, da se piše Zevnik, ker rad zeva, pa ne zastonj. In vox populi . . . saj veš. Tako je, no!“

Tiho božično veselje.

Narisał C. Koch.

zajčka s polivko pa k sebi ter zasadil vilice v najlepši košček.

Tudi Lobnik si je mislil: Dro, dro: Zagolli nas je povabil, Zagolli ima; on nas je povabil, pa naj dá. Mirno se je pridružil Gorenjčevemu mnenju in dejanju. Slednjič je tudi Pavčič nehal samo molčati za praznimi zobmi; storil je, kakor je videl druge. S svojega krožnika je ponudil Šenici boljši del, le-ta je sam segel na veliki krožnik in izbral kos hrbta, potem ponudil pečenko naprej samemu gostitelju: „Prosim!“ — Za nekaj časa pa: „Pa ne bodi hud, Fran!“

„Prav ni, pa amen“, poudari zajetni mož in pogleda po mizi, da se je Gorenjec zopet bal za zadnje zajčje ostanke na krožniku.

Duri se nagloma odpró in v sobo stopita vdova Faninka in sestrična Irenka pl. Zagollijeva.

„Dober tek, gospoda! Je-li bil zajec okusen, kaj? Jaz sama sem ga pomagala peči in polivati — res, res!“

Te stavke je izgovorila Irenka tako srčno in naglo, kakor da se jih je že tri dni učila na izust. Nihče ni mogel odgovoriti,

ker ni vedel, na kaj, niti potem, ko je že nehala.

„No, gospod Pavčič, vi ste človek do- brega okusa, pravijo: povejte svojo misel!“

„Izvrstno, gospodična, Vam rečem: iz- vrstno, mejkuš! Pa kaj ne bo, če ga obračajo tako nežne ročice in gledajo tako krasne oči. Koder vi stopate, se morajo koprive pre- minjati v najlepše vijolice, vam pravim, go- spica!“

„Oho! Šaljivec! Škoda, da imate tako lepo gospo soprogo! Vi bi bili nevaren snubok.“

„Ho, ho! Ho, ho!“ je izpustil Lobnik svojo trobento in pomislil zase: To je bil prav za prav nocojšnjega večera namen, pa — —

Tudi Gorenjec se je pomagal smejati, zakaj z zajčjo pečenko ni imel več opravi- la.

Irenka je sedla poleg brata in marljivo upirala svoje velike rjave oči v Josipa Še- nico. Vdova Faninka, stoječa za njo, jo je morala nekolikokrat dregniti in ji pošepniti: „Ne bodi no smešna! Saj nisi več šestnajst- letna institutka! Dekle mora znati svoja čustva skrivati.“

Šenica je zapalil kubo in puhal gost dim pod strop, ne meneč se mnogo za družbo, ne za Irenkine žarke poglede. Njegove misli so se kopale bržkone zopet v širnem vse- slovanskem morju.

„Tako, tako, gospica, da nas kdaj osre- čite s svojo milo navzočnostjo“, je zopet povzel Pavčič. „Tako malo kdaj smo skupaj. Najbližji sosedje, pa se skoro ne poznamo.“

„Tudi meni je bilo nocoj samo za to — veš — saj sicer nimamo tukaj nikakršne družbe“, omeni pl. Fran.

„Pa res“, dostavi še Slakar, „vi Podgorci pritečete s konjički v naš trg plačat davke, pa frk! nazaj tako hitro, da Muhičev hlapec ne utegne niti koleslja obrniti, hi, hi, hi!“

„Tako je, žal; prav govoriš“, pohvali pl. Fran; „midva z Lobnikom predstavlja največkrat sama trško inteligenco. Pri moji veri, ni res, Gašpar?“

„Dro, dro, žali bože; premalo se sha- jamo.“

Šenici se je zazdelo, da bi utegnil sedaj le biti primerni čas za sijajen govor. Snov mu je ponudil pl. Zagolli sam.

Začel je s Slovenci in Slovani, potegnil v vrtinec živahnega govora Čehe in Poljake in domače kimavce, se strašno razsrdil na srbsko-hrvaški narodni razpor in izkusil končati s Franom pl. Zagollijem in še višjim domačim plemstvom na Slovenskem. „Pri- drite torej vi, ki ste se mastili in obredili z žulji našega naroda, spoznajmo se, spoznajte narod, bodite mu voditelji, kakor ste mu bili v turški sili! Pridite vi, ki ste za pravo naše gore listi, učite se našega jezika, spo- štujte naše navade, poučujte narod o boljši bodočnosti, svetite mu z baklo svobode in napredka . . .!“ Nekoliko tiše nadaljevaje se je nagnil s polno kupico in ugašajočo kubo k pl. Franu: „Da se pa s sinjih višav slovanske skupnosti in nesloge spustim sem-le v naš najožji krog k ostankom tega le biv- šega stanovavca kraških goličav, pravim: Pridi Ti, Fran, z dušo in srcem v naš krog . . . hm! . . . bodi naš, kakor te v resnici vidimo tukaj le med seboj! Bodi naš, — — bodi naš! Živio, živio!“

Navzlic složnosti v klicih „živio!“ so se misli zopet dvojile in trojile: Spadam li k plemičem ali k navadnim ljudem? — Ta sitni dvom je nadlegoval zlasti Gorenjca, ki je često rad poudarjal plemenito rojstvo svoje matere. Čutil je potrebo, da se izjavi.

„Mi bi že bili z narodom, ko bi se bili kdaj učili slovenskega jezika.“ — Šenica ga je že hotel prav osorno vprašati, v kakšnem jeziku govori sedaj le, a ni mogel vmes, ker je oni nadaljeval:

„Jaz sem bil v laških in nemških šolah in le kot trgovski pooblaščenec na Hrvaškem in v Slavoniji sem se privadil toliko jezika, da sedaj za silo umevam slovenske časnike. Jaz sem za to, gospoda slavna, da mi po- primemo vajeti na vseh koncih in krajih zavožene slovenske politike.“

„Še nikdar nisi govoril tako pametno, mejkuš, da ne“, pohvali ga Pavčič in pogleda Irenko, ki ni ganila z očesom od adjunkta. „Veš, jaz sicer ne dam za vse plemstvo

skupaj prevrtanega groša, zakaj plemstvo rodú je podedovana neumnost srednjega veka, a plemenitost srca je meni plemstvo, katero res spoštujem. V tem oziru sem demokrat; zato pa tudi čutim, živim in rad umrem za naš mili narod. In taki moramo biti vsi, plemiči in neplemiči. Bog živi gospico Irenko, ki se v nocojšnji družbi tako imenitno dolgočasi! Živela!“

Zopet so zazveneale čaše.

Pristav se je nagloma ozrl v Irenko, trčil ž njo in opazil njen plamteči pogled; pa dalje o tem ni utegnil misliti. Zdelo se mu je, da čuje klic: „Na delo, moj sin!“ — Zato je pritrdil Pavčiču:

„Dobro, izvrstno, Janko! O bližajočih se volitvah vsi doli k narodu, vsi v preprosto kmetiško hišo! Prijeti moramo, da tako rečem, kmeta za roko, ker ga doslej še niso naučili hoditi v javnosti. Kako neki? Ali se dvigne slovenska politika kdaj izmed slaboglasnega domačega prepira? Kje so pa naši tisti višji nameni in smotri? Kje je čut in zavest slovanske skupnosti, vsled katere bi nas morali tujci spoštovati in se nas bati? Stomilijonski narod slovanski ne čuti niti iskricice onega ognja, ki je združil veliko Nemčijo, združil Italijo. — Ne mislim tukaj političnega združenja, marveč kulturno jedinstvo. Naš skupni kapital, medsebojna podpora v obrtu in v trgovini, naša materijalna moč, kje je? — Ne pravijo zastoj tujci: Vi Slovani ste podobni volu, s katerim orjejo. Vol bi se lahko obrnil in bi z rogmi in z lastno močjo odgnal priganjača, a potrpežljivo sluša in orje in bo oral. — Tega nam ni treba. V to svrhu deluj vsakdo izmed nas. Živela svoboda slovanska!“

Pristavu se je svetilo oko, smotka mu je ugasnila, in ko so že vsi trčili na njegovo zdravico, je še stal in kakor zmagovit vojskovodja zrl, kakšen utisek ima njegov prepričevalni jezik.

Irenki se ni zdel Šenica še nikoli tako lep kakor danes v ognju narodne navdušenosti. Tudi njej se je zdelo, da drugače ne more biti, vendar je mož vpil za nocojšnjo družbo in nocojšnjo sobo vsaj štirikrat pre-

več. Začel je potem kar preko mize govoriti s pl. Franom, ali ni mari res, kar je povedal.

„Samo besede, pri moji veri, samo besede. Narodu dajte kruha, dajte zaslužka, da bo mogel dostojno rediti sebe in svoje otroke, dostojno se oblačiti in izobraževati. Kaj, da bi se jaz pridružil tem-le našim lačenpergarjem? Za milijon ne! No, samo za jeden slučaj . . . prosim te!“

„Pa brez milijona“, se je vtaknil Pavčič, hoteč uganiti njegove misli. Toda pl. Zagolli se je nevoljno stresel.

„Da, brez. Pa pripravite nam železnico, tisto tako zaželeno drugo zvezo s Trstom, potem bomo vsi delali z narodom, zakaj le-ta si s tem opomore in pride sčasoma v dotiko — z evropsko kulturo.“

„Tako je, res je, Bog te živi!“ zavpije Gorenjec in ponudi kupico, da bi trčil ž njim, ker se mu je zdelo, da poleg tako zanimivih pogovorov vendar preveč pozabljajo — želodec.

Pl. Zagolli se ni zmenil za njegovo ponudbo.

„A brez tega, dragi moj, kako neki? Veš, jaz ne berem mnogo, kakor tukaj le stric Viktor, a berem toliko, da zvem, kako gotovo pri nas vsako v javnost stopajočo osebo zmerijo z rožnim vencem. Veš: kdor je za jedno kronico daljši ali širši, ta zmore ali pa ne zmore, kakršni nazori so baš tedaj na površju. Jaz sem pa in ostanem liberalec. Denite me, kamor koli!“

„Dobro! Bodi vsaj slovenski liberalec, dasi brez vere bore malo opraviš pri našem narodu. Pomni, Fran: nisem tercijal, a brezverec tudi ne bom nikdar; povem ti pa: pustimo ljudstvu vero in pomagajmo mu po drugih potih za naprednejšimi narodi, ki vsled napredka vendar še niso izgubili vere. Poglej Ruse, ali niso mogočen narod? A tudi lahko veš, da so Rusi izredno verni in pobožni.“

To je zdramilo Pavčiča, ki je med tem prav sladko šepetal z Irenko.

„Dobro, živio, Šenica!“ In trčila sta, da je glasno zazvenelo po sobi.

„Jaz sem tudi tvojih mislij: držim se vere svojih očetov, a narod ljubim, ljubim tako, da ne vem, kaj je v meni večje: vera ali ljubezen . . .“

Zopet je naivno pogledal deklico, ki se mu je sladko nasmejala; Gorenjec pa je zagozdrnjel pred-se: — „Ta je res — star norec!“

„A popom se jaz ne udam, pri moji veri, nikoli. Lahko živim brez njih in upam, da lahko umrem brez njih. Ti tiči ne spravijo nikogar v nebesa; verjamite mi, da ni drugače.“

„Pa duša, Fran?“ vpraša sestra nedolžno.

„Moja duša, kaj? pri moji veri, bo tam, kjer papeževa. Misliš, da ne? Veš, kako da ne? Ubil nisem nikogar, oropal nikogar, okradel tudi ne! Torej, kaj hudiča se more zgoditi zla z mojo dušo? Pri moji veri, — tako je, ha, ha!“

Gorenjec kakor bližnji sorodnik se je vrlo pomagal smejeti, mislé sam s seboj: „Mi plemiči — kar nas je — smo vsi taki.“ Drugi so molčali, pridno mešali lansko zeleniko iz Zagollijeve kleti s pristno štajersko slatino in pili, pili . . .

„Tako kakor ti, Fran, so najbrže govorili vsi plemiči na Slovenskem in zato ostali suha veja na narodovem deblu. Tako ni prav. Si vivis Romae, romano vivito more!“

„Mejkuš, da ni prav to, veš, Fran“, pomagal je Šenici še Pavčič.

„Dro, dro“, je podrgnil tudi Lobnik, in poštar je pristavil:

„Slovenci, Slovenci smo in ostanemo, kaj, gospica?“

„Da, gospica, pa vi?“ obrne se do nje Pavčič.

„Mi — mi nismo Slovenci — la prego come? — Ich — —“

„In če dobite moža, gospica, vrlega Slovenca, potem . . .?“

„E, potem bom Slovenka.“

„Torej na zdravje naše bodoče Slovenke, gospôda!“

„Saj ji še niste dobili moža, gospod Pavčič“, ugovarjala je Faninka.

„Pa bom. Cloveku ni dobro samovati — kaj?“

„Živela, živela!“

„Tako no, tako! Saj pravim: pri damah treba začeti, pa potegnemo vse plemstvo za seboj“, pohvali se Pavčič, a pl. Fran ga pogleda in začne:

„Vprašam vas, gospodje, zakaj pa niso naši predniki potegnili z narodom?“

In ponosno se oglasi Viktor Gorenjec:

„Ker jih narod ni bil vreden.“

„Da, res, narod ni bil vreden takega plemstva, pri moji veri!“

Gorenjec še zvrne kupico mešanice v grlo in jo postavi na mizo s precejšnim udarcem:

„Tako je!“

Tedaj pa se dvigne Janko Pavčič v vsej svoji ne premali visokosti, zavihiti pest in trešči ob mizo, da so koščice bivšega zajčka nemilo odskočile:

„Vi niste bili vredni takega naroda. Vi, ki ste lenarili po gozdeh, popivali po dvoranah in zapeljavali . . . Da, vi niste niti danes tega vredni. Narod se je dvignil brez vas in se še dvigne brez vas. In prav je tako! Tudi danes niste nič boljši; to si izvrstno pokazal nocoj.“

„No, prosim, kaj sem pokazal?“

„Ti bereš samo laško in nemško.“

„Ker sem se samo tega naučil.“

„Kakor tvoji predniki. Nič drugače. So-proga ti je Italijanka.“

„Ker mi je bila všeč, in pa tisto — pod palcem.“

„Da res, tudi tvoji predniki so se zanimali za to. In veš, da govoriš grozno mešanico dveh treh jezikov, žargon . . .“

Pl. Zagolli tukaj ni vedel, kaj bi rekel, pa tudi ni utegnil, ker ga je Pavčič prehitel brezobzirno: „Vi plemiči bodete iz same lenobe sploh pozabili vsakršen jezik; potem bodete lajali . . .“

„Vrag, ti pa le molči! Veš, si jemal pivo iz tovarne . . . si mi dolžan . . .“

„Pa res, tudi lepo oliko znate vi plemiči: v gostilni tirjate dolgove.“

„Svoje lahko vsak!“

Tu seže vmes Šenica kakor zastopnik pravice:

„Pa je kaznivo in surovo.“

„Jože, ti pa tudi molči, zakaj če te zgrabim za vse, boš vokal in brcal še huje nego tale nocojšnji zajček v Jelenjah.“

„A, tako?“

„Tako, tako! Nič drugače, moj dragi!“
Adjunkt je osupnil, a pl. Fran je nadaljeval:

„Zakaj pa nisi še sodnik, če ne radi dolgogov in — pijače?“

Šenica je pogledal grozovito grdo, pograbil kupico, hoteč jo zalučati predrznežu v lice, pa Irenka je v tem hipu smuknila k sestrični v kuhinjo:

„Ti, nocoj se bodo pa res domenili še marsikaj; sedaj si že očitajo dolgove, pijačnost in ne vem še kaj.“

„In nezakonske otroke morda, kaj? Ti jih še ne poznaš, Irenka!“

„Moj Bog, ta-le adjunkt! Saj kakor mož ne bo takšen, kaj veš, Faninka? Jaz bi ga že držala. Da bi me le maral!“

„Pst, tiho, ti otrok otročji! Samo da jaz vem, bom že stvar uredila.“

„Lepo te prosim, Faninka! Pa jutri mi poveš, kaj se je zgodilo. Moram počivat. Veš, se ne spodobi, in tudi ni zdravo, veš. Lahko noč!“

„Lahko noč!“

V nekdanji čitalnici je vino razgrela izprva tako onemogle duhove, okrepčalo grla in krčilo pesti, da so padale na mizo glasno zveneče kakor toča na ploščevinsko streho.

Vdova Faninka je tedaj čakala, kdaj se začne le-te igre zadnji del, da se bodo začeli nositi in pehati skozi vrata na cesto; a ga ni dočakala . . .

Dolgočasni udarci ure na bližnji pivovarni so naznanjali jedno popolnoči, kar je potrdil tudi zvon v stolpu trške cerkve.

Krik iz gostilne se je razširil v različnih hripavih glasovih na cesto in po cesti na tri vetrove: pristav je vpil kar brez nehanja proti svojemu stanovanju, zmerjal in obdeležoval poštenost pl. Zagollija; Gorenjec je sekundiral odhajajočemu Franu v laškem in nemškem jeziku z impertinenco, beraškim ponosom in s sličnimi ocvirki, katerih pa Pavčič ni kar tako požiral, marveč postrezal plemičem z mešetarstvom, kmetiškim ponašanjem in nekdanjim uboštvom. Ko odhajaje že ni več umel nasprotniških ljubeznivostij, je ponavljal mirno in modro: „No, no, bomo videli; no, no, bomo že še videli, no, no . . .“

Poštar Slakar, nocoj proti svoji navadi najpotrpežljivejši, je molčal, ko mu je plemeniti Fran očital zadolženo posestvo: nalil je kupico in tem večkrat pil. V oddaljenem kotu je na pol speč poslušal prepirajoče se stranke ter odhajaje polagoma kolovratil iskat vrata zadolžene hiše . . .

Na oknu svoje spalnice je slonela Irenka in v jasno, temno noč strmeča poslušala zadnji prizor zanjo osnovanega, a tako neusmiljeno ponesrečenega imenitnega dogodka.

(Dalje.)

Mir s teboj!

Mir s teboj in sladka sreča!
To mi je molitev vroča,
srčna ljubav jo naroča:
Mir s teboj in sladka sreča!

Naj ljubezen s tabo hodi . . .
čista deva, zvesta večno;
da ti bo življenje srečno,
naj ljubezen s tabo hodi!

Naj ne varajo te upi!
Na življenje srečni poti
nam prihaja smrt naproti . . .
Naj ne varajo te upi!

Mir s teboj in sladka sreča!
Z mano pojdejo spomini,
zvesti drugi v bolečini.
Mir s teboj in sladka sreča!

Ljudmila.

Uslišana.

(Novela. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

I.

Kakor prikazen je stala hipoma pred njim, potem ko se je siloma prerila skozi piramide knjig, ki so bile okoli njega kakor ograja.

„Ujec, ujček, vem, da imate boljše srce od tete; zato sem prišla.“

„Kako si me prestrašila, Nadica!“ zakliče priletni mož, ki se je bil živahno zganil ob tem klicu in skoro prestrašil. Zamišljen je bil namreč v neko staro knjigo.

„Tvoj glas pa tudi tako močno doni, da bi ž njim lahko mrliča vzbudila v živega človeka.“

„To prihaja od todi“, odvrne Nadica, „ker sem se vsled tukajšnje samote navadila glasno misliti, da mi ni dolg čas. Kadar govorim, menda že glasno govorim.“

„Vpiješ, Nadica, da, vpiješ, to je pravi izraz“, reče ujec z očitajočim glasom. „Pozna se ti, da si prava Ljubljankanka.“

„In da se Ljubljankanka ne more in se neče podvreči takemu samostanskemu redu, v kakršnega me silite že pol leta, tudi to mi morate priznati, ujec“, odreže se dekle s prepričevalnim glasom. „Ta grozna samota in tihota, ujec! Ta ni zame, ni in ni!“

„Žal, da ni“, pritrди ujec klavrno. „Za našo tiho hišo niso taka nemirna bitja, kakor si ti. Pa saj veš, da te nisem jaz sem pozval; volja tvoje rajne matere, moje sestre, je bila, naj bi ti jaz bil varih.“

„A za variha ni dovolj, samo skrbeti, da varovanec živi, temveč se mora ozirati tudi na njegovo dušno življenje, da mu je olepša. Jaz pa od dolgega časa skoro umiram.“

„Ne mogel bi tajiti, da ni tako: a mislim, da si mora sedemnajstletno dekle že samo pomagati“, zavrne ujec deklico ves vnet, sname si naočnike, da si izbriše oči, in jih vrže med knjige.

„Sama naj bi si pomagala, da mi ne bo dolgčas?“ poroga se Nadica. „A kako in pa s čim? Da, ko bi imela družbo, znala bi si pomoči; ali tukaj sem sama samcata s svojimi sedemnajstimi leti in z obilnimi mislimi, ki mi rojé po glavi, ker jih nimam nikomur povedati. Ali se hočem sama sebi smejeti, jokati in jeziti se — vedno tako sama? Ni-li to, da bi človek obupal?“

Stari mož se za trenutek zagleda v uporno sestrično, kakor da hoče z očmi prodreti vanjo, da bi videl oni roj mislij, ki baje tako vró po njeni glavi. Ženska in pa mišljenje — kako se naj to strinja? Z glavo je zmajal in rekel dobrohotno: „Priznavam, da jaz in moja sestra nisva primerna in zadostna družba deklici tvojih let: jaz, ki živim samo za znanstvo, ona pa samo gospodinjstvu. V trgu pa tudi ni primerne družbe zate. Bi pač nekoliko več delala, včasih kaj čitala in premišljevala, za premembo tudi nekoliko molila! Knjig imam dovolj, tudi takih, ki so prav lahke in zanimive vsebine.“

„Oh, ujec, ali celi dan ne delam dovolj?“ zakliče Nadica nevoljno. „Sobo pospravljam, tiče krmim, psa Pašo češem, mizo pogrinjам, obleko snažim, pletem, kvačkam, šivam . . . kaj še hočete več? Ali naj bi mlad človek vedno delal? Čitala bi včasih že rada kaj, a ne vaših knjig, katerim ne umevam niti naslova. Kak zanimiv roman bi mi najbolj ugajal. A ko sem včeraj kaj takega prosila, odrekla mi je teta kratkomalo češ da čitanje romanov vodi naravnost v — pogubo.“

„In to tudi danes ponavljam“, oglasi se nekdo nenadoma za njenim hrbtom. Bila je Nadičina teta, starega gospoda sestra in njegova gospodinja, ki mu je stregla nad četrto stoletja. Kakor je bil njen brat prikupen, tako je bila ona zoprna in neprijetna. Po letih je bila starejša od njega,

imela je nagubančeno lice, drobne, ostre oči, in bila neprijaznega vedenja.

Še neprijetnejše od njenih telesnih so bile njene duševne lastnosti. Bila je prepirljiva, sebična, nevoščljiva, posebno mladini. Da ni marala za svojo sestrično, pred pol letom osirotelo jedino hčer svoje sestre, ljubljanske trgovke, je umevno. Malo da se ni ustavila, ko ji je brat naznanil zadnjo željo umrle sestre, da naj bi Nadica, katere očeta so bili pred dvema letoma pokopali, odslej živela pod njunim varstvom. Samo ko je zvedela, da je dekle dobro preskrbljeno z denarjem, sprijaznila se je z mislijo, da bo odslej morala živeti skupaj s porednim, razvajenim dekletom. V resnici pa Nadica ni bila nič slabša, kakor je na stotine deklet, ki uživajo nekoliko premehko odgojo.

Ko je sedaj Nadica zagledala teto, vzbudila se ji je v srcu svojeglavna upornost.

„Ako mi nečete dati primernih knjig, pa mi priskrbite katero drugo razvedrilo“, dejala je smelo, a vendar s pristrčnim glasom. „Ta duševna brezposelnost napravi iz mene še bebo.“

„Ni se ti tega treba bati. Samota in mirno življenje ohranita človeku dušno in telesno čilost“, pripomni teta z nasmehom na ustnicah.

Nadica se zgane. Tetin smeh je bil vselej znamenje skrajnje neprijaznosti.

„A kar vama prija, ne ugaja meni, ki sem mlada“, zakliče razdražena. „Naveličala sem se teh mračnih zidov, dolgočasim se tukaj do smrti, želim, hočem videti tudi druge obraze, hočem se gibati, zabavati se, hočem živeti!“

Teta, ki je bila zavita v volneno ruto, ker jo je vedno zeblo, se je zavila še tesneje vanjo.

„Ali čuješ razposajenko?“ izpregovori proti bratu. „Romane hoče čitati, ljudi hoče videti, zabavati se hoče! Same prelepe in prečastne želje! To je menda v Ljubljani navadno, a tukaj tega ne bo. Kdor bi jo čul, menil bi res, da jo imava kakor jetnico na verigi. Ali ne postopa celi dan izven doma, kakor bi ne vedela, kje je doma?“

„Na vrtu sedim med salato in kapusom in po trgu grem včasih, kjer srečavam največ svojo senco. A sedaj tudi tega ne bo, ker prihaja zima“, odgovori Nadica vedno bolj razvneto. Mahoma jej oči zalijejo solze. Približa se ujcu, oklene se z otročjo iskrenostjo njegove roke in zaprosi: „Ujček, vsaj vi se me usmilite! Vi, ki ste tako modri, vendar veste, da tako puščobno življenje ni zame; zime gotovo ne preživim, ako česa ne storite zame.“

Mož je ves čas med pogovarjanjem brskal po knjigah. Ko ga je pa Nadica nagovorila, odvrnil ji je nevoljno: „Povedal sem ti že, ljubka, da v našem zapuščenem in pustem gorenjskem trgu žal ni primernega razvedrila zate.“

„A mesto ni daleč od todi“, pripomni dekle, in lice ji zardi, češ da si pridobi ujca: „Samo dve uri je od todi. In tam bi že mogla nekaj videti in se zabavati.“

„Glejte no, dekle“, poseže teta vmes. „Kako dolgo pa je tega, odkar sva se peljali v mesto na sejem? Ali nisi tedaj videla dovolj? In na božjo pot pred jednim mesecem si že pozabila?“

„Res, božja pot je bila zate vendar zabavna“, pritrди hitro ujec, da bi napravil konec temu nadležnemu in zamotanemu pogovoru.

„Vi držite s teto“, reče dekle nevoljno. „Povem vam naravnost, da sejem in božja pot nista dovolj zame. Pa menite res, ujček, da je zabavno hoditi kam s teto, ki vso pot godrnja in računa, koliko je to in ono stalo, kako je v gostilni drago in tako dalje, da mi same številke plešejo pred očmi? Če odslej kam pojdem, hočem iti z vami, ujec.“

„Dete, že blizu dvajset let ne zahajam nikamor“, odvrne ujec nemalo prestrašen zaradi njene nesrečne misli.

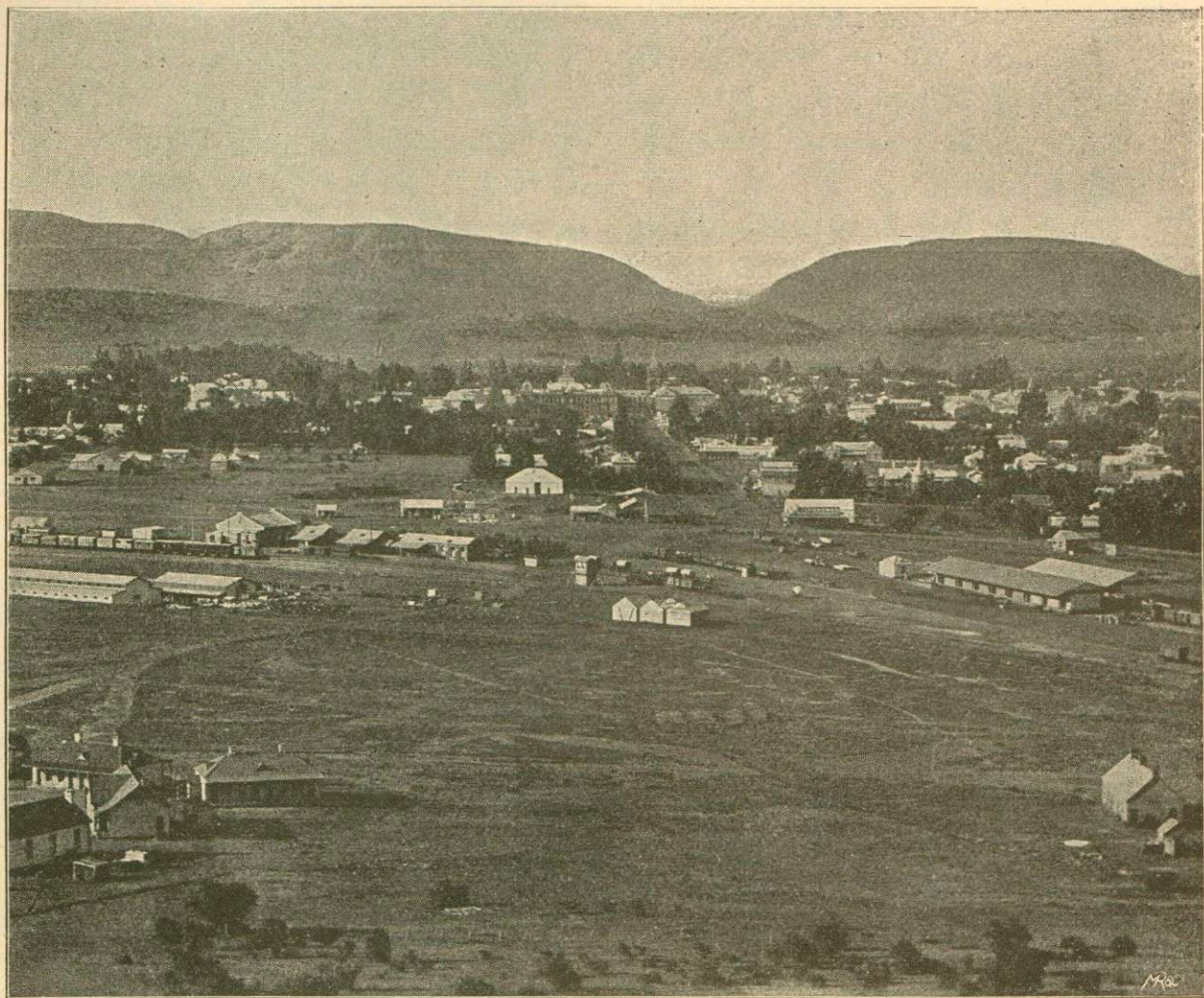
„Pa me komu drugemu priporočite, ker brez prijateljev gotovo niste. A tisti naj bo mlajši od vas, ker z mladimi je prijetnejše občevati nego s starimi. Rada bi šla v gledališče, h koncertom . . . : to je, po čemer hrepenim.“

Za trenutek so vsi molčali; a ta molk je bil kakor tihota pred nevihto. In res: s silno živahnostjo, ki ni nič dobrega obetala, se je teta približala sestrični in rekla skoro razjarjena in s hripavim glasom: „Izprijeno dekle, v svojo sobo idi in tamkaj moli, da se poboljšaš, ako je sploh zate še upati rešenja! Prav podobna si svoji materi, ki je

Nadico; „menil bi kdo res, da ženska v mladosti nima možgan.“

„Zdi se mi res, da ženske možgan sploh nikoli nimate, niti v mladosti, niti v starosti“, pripomni brat ravnodušno, ne mené se za preteči pogled, ki ga je ob tem zadel od sestre.

„Sicer bova o tej Nadičini stvari govorila pozneje še resno besedo; dekletu treba

Pretorija.

tudi živelā tako, kakor hočeš ti. A vedi, dokler si pod mojim varstvom, ne boš zahajala k brezbožnim zabavam!“

„Ne, teta, prosim, mater mi pustite na miru“, reče Nadica odločno. „Moja mati je bila obče ljubljena in spoštovana. V čast si štejem, ako sem ji podobna, in Boga hvalim, da je bila od vas tako silno različna. Ona — ona . . .?“ ni dokončala stavka, ker solze so se ji ulile po licih; obrnila se je urno in zbežala iz sobe.

„Ta razposajeni otrok!“ zavzame se teta, ko so se vrata z velikim ropotom zaprla za

pomagati, da ji ne bo dolgčas, saj njeni dohodki to dopuščajo. Sedaj pa me pusti nekaj časa pri miru, da dopolnim, kar sem zamudil; sredi najtežavnejšega dela sta me motili.“ Mož je sedel med knjige in si mislil zadovoljno, da je bolje razreševati starinska vprašanja nego študirati žensko naravo.

II.

Dolgo je drugi dan trajalo posvetovanje brata in sestre zastran Nadice. Marsikatero pikro besedo in žarko opazko sta izpregovorila, predno sta se dogovorila. Dasi brat

in sestra po krvi, bila sta kaj različna po naravi in po značaju. Zato se nista lahko zjedini v mislih in sklepih — tudi na stare dni ne, ko sta že dolgo vrsto let združeno hodila po življenja potih.

Kakšna je bila teta, smo že povedali. O našem ujcu nimamo nič drugega posebnega povedati, kakor da je bil blaga duša, čeprav nekoliko dolgočasen. Svoj čas je bil davkarski nadzornik in velik prijatelj starinoslovja. Oženil se ni, temveč ostal samec in imel za postrežbo pri sebi svojo odurno sestro, s katero ne bi bil nihče razven njega mogel živeti. Zamaknjen v svoje delo, se je malo menil za njene trme. Da bi lože živel s pokojnino in se bavil z znanstvom, naselil se je v neznatnem trgu, ki je slovel zaradi cenega življenja, a tudi zaradi dolgočasnosti. Kdaj in zakaj se je njegovemu tihemu domu pridružila sestrina Nadica, živahno in viharno dekle, ki je ravno dozorevalo, smo že povedali. Da bo vsled tega prirastka silno trpel mir njegove hiše, to je mož kmalu spoznal. Kjer je prej vladala tihota, tam se je začela živahna hoja, glasno govorjenje, smejanje, ropotanje, sploh velik nemir.

Sčasoma se je mož privadil dekleta toliko, da ga ni motilo v delu. Saj je bilo tudi skromno in zadovoljno z vsem, da si mu le privoščil dobro besedo.

„A odkod sedaj ta prevrat?“ vprašal je stari mož. „V gledališče, v koncerte, v svet hoče!“ Pa čim bolj je premišljal o tej njeni najnovejši trmi, tem bolj se mu je dozdevalo, da Nadičine želje niso baš nenaravne in neumestne. Mlada kri je nemirna; mladina se hoče gibati.

„Ni drugače“, dejal je po dolgem preudarjanju svoji sestri, četudi se je ta močno upirala, „parkrat na mesec bova že morala privoliti deklici pošteno zabavo, bodisi v mestu ali drugodi. — Kaj pa, ko bi ji dobila družabnico, ki bi bila objednem tudi odgojiteljica?“

Slabo jo je zadel mož. Ploha nevolje se je usula iz sestrih ust; po njenem mnenju ni imel betvice pameti v vsej svoji učeni glavi, da bi preračunal, koliko stane

taka stvar in kakšne neugodnosti bi napravilo to hiši. In poleg Nadice še druga ženska! Upirala se je torej tako odločno, da je mož kmalu popustil tako misel. Saj se pa tudi Nadica ni strinjala z ujemem zastran družabnice. Da, ko bi ji hoteli dati mlado tovarišico, s katero bi bila kakor s sestro! A nikakor ne mara za staro žensko, ki bi jo tako mučila kakor teta. Za tako družabnico ni marala, ker se je bala večje odvisnosti. In ker ji nista privoščila drugih razvedril, prosila je za kolo, na katerem se bo mogla gibati, da ji udje ne odrevené.

Tudi zaradi kolesa je bilo razgovarjanje. „Kolesarjenje je nevarno, oči, pljuča trpé; tudi si človek ob tem poškoduje kak ud in si nakoplje smrtno bolezen“, modroval je ujec.

„Mlado dekle se ne more in se ne sme samo okoli vozariti“, pripomni teta.

A Nadica je ugovarjala, da že najde spremstvo. Gospod nadučitelj, ki je izboren kolesar in napravlja na kolesu, kadarkoli utegne, daljše izlete, on jo sprejme gotovo v svojo družbo.

„Da bi se sama z moškim vozarila? O ti nesrečno dekle! Ali si tako pokvarjena, ali tako zabita, da ne umevaš, kaj zahteva poštenost? Dobro vzgojena gospodična ne hodi nikdar brez ženskega spremstva v moško družbo“, povedala je glasno teta.

„Gospod nadučitelj šteje nad petdeset let in je skozi in skozi vrl mož“, je pripomnil ujec kakor v obrambo. „Gledé na njegovo osebnost ne ugovarjam nič: še celó rad bi videl, da se Nadica njemu pridruži, ako hoče res kolesariti.“

„Petdeset let, kaj je to? Ali je ta častljiva številka že porok razumnosti in spoštljivosti? Tudi starost ne obvaruje nespametnosti, pravi pregovor“, ugovarjala je neugnana ženska.

A sedaj vse njeno upiranje in dokazovanje ni nič pomagalo. Nadica je hotela imeti kolo ali pa kako drugo zabavo; in ker je teta naposled izračunala, da bi kolo izmed vseh njenih zahtev še najmanj stalo in hiši proizročevalo najmanj sitnob, je slednjič v to

privolila. In brat je tudi k temu privolil, da se je le dognala sitna stvar.

Nadica je dobila kolo. Le malo vaje je bilo treba, da se je njen gibčni život izuril v jahanju jeklenega konjička. Izpočetka se je vozila res skupaj z nadučiteljem, a kmalu se je otresla njegove družbe, ker petdesetletni flegmatični mož se kar nič ni ujema z njenimi navadami.

Šele ko je Nadica sama šla, kamor je hotela, bila je srečna. Kakšno veselje jo je prešinjalo, ko je brž po obedu zapustila dolgočasno domovje in še bolj dolgočasne njene prebivavce, stopila na lično kolesce in s svojim zvestim psom, ki je imel ime Paša in ji je bil tovariš še iz Ljubljane, zapodila se v širni lepi svet! Kolo je pod njenimi urnimi nogami in spretnimi rokami teklo kakor veter po dolgih belih cestah. Ni imela pravega cilja niti drugega namena, kakor da se je gibala in prosto dihala v zdravem zraku. V mraku se je potem vračala domov utrujena, prašna ali blatna, gladna in žejna, a srečna, vesela in najboljše volje.

Ta njena sreča je trajala nekaj tednov, a slednjič, kakor se godi pri vsakem uživanju, se je kolesa naveličala. Tega pa je bila tudi še kriva bližajoča se zima. Nebo je bilo prep्रेženo s sivimi, globoko na zemljo visečimi oblaki, vsa priroda se je zagrinjala z neprijetno vnanjščino, ki je Nadici skalila veselje do kolesarjenja. Vnovič je bila nemirna in nezadovoljna, pa je jela hrepeneti po družbi in zabavi. A teta je iztaknila lep izgovor, da je deklici nasprotovala: „Ali se dobri hčerki spodobi obiskovati javne veselice, dokler še ni poteklo leto po materini smrti?“

Nadica, ki je iskreno ljubila rajno mater in spoštovala njen spomin, ni vedela ugovora. Udala se je in zopet sklenila prijateljstvo s kolesom. A kadar poteče čas žalovanja, tedaj, je sklenila, da pojde med svet. Ta svoj sklep je odkrila tudi jedini svoji zaupnici, dolgoletni domači kuharici, preprosti ženici srednjih let, katera se je bila z gorečnostjo in ljubeznijo oklenila mlade

sirote in ji vedno potuho dajala, četudi ni bilo vselej prav.

„Ljuba gospodična“, prigovarjala ji je ta, „dokler bodete pod ujčevim varstvom, ne bodete nikoli zahajali v svet.“

„Zakaj ne, Mica?“ popraša Nadica s komično preplašenostjo. „Moj Bog, jaz popolnoma odrevenim v tej ječi. Svetuj mi vendar, kaj naj storim?“

„Kaj da bi storila? Nekaj čisto navadnega: omožiti se morate.“

„Omožiti se? Ne bilo bi napačno“, odgovori Nadica brez zadrege. „A kje dobim moža v našem gnezdu?“

„Za to bo že Bog skrbel, le prosite ga“, pouči jo ona prepričevalno.

„Ali ni greh nadlegovati Boga za take ničemurnosti?“ popraša dekle. Kuharičin nasvet se ji ni zdel napačen, a bala se je, da bi ne imel uspeha.

„Boga smemo prositi vsega, kar nam je res koristno“, potolaži jo kuharica, „in možitev more vam biti le v prid.“

„Torej do Boga naj se obrnem“, reče dekle zamišljeno, „a na kak način naj se izrazim? Pomisli, Mica, prositi za moža! Sram me je skoro.“

„Kadar je v moji mladosti nam dekletom kaj težilo srce, zaobljubile smo se, da pojedemo na božjo pot, pa smo si izprosile pomoč. No, na božjo pot ne morete, ker ni čas za to, a vem še neko pomoč: Napravite devetdnevno pobožnost do kakega svetnika-priprošnjika, in on vam bo izprosil pomoč.“

Ta nasvet je Nadici silno ugajal. Hitro sta vzeli s police koledar in listali po njem, da bi našli umestnega priprošnjika. „Svetnica mora biti“, dejala je Nadica, „in pa taka, ki je bila zakonskega stanu.“

Po dolgem iskanju in posvetovanju sta se odločili vzajemno za sv. Ano. Nadica je šla brž na delo. V svoji sobi si je napravila oltarček in postavila nanj svečice, cvetice in nekaj svetih podob; a glavne podobe, namreč sv. Ane, ni imela. V celi hiši ni bilo najti podobe te svetnice. Kuharica je imela kip lurške Matere Božje, in Nadica je menila, da bi ta kip lahko namestoval sv. Ano,

samo da bo oltarček popoln; saj videz tako nič ne pomaga, le namen velja. A kuharica ni bila tega mnenja; podoba tistega svetnika, ki se časti, mora biti pred nami, sicer je zamera in molitev bi bila brezuspešna.

In naposled se je vendar našla tudi ta svetnica. Podobar v bližnjem mestu K. je imel med ropotijami starinski kip sv. Ane.

Zob časa je bil sicer na njem marsikaj poškodovan, a svetnice resno - prijazno lice ni pri tem bilo izgubilo svoje prikupnosti. Nadica ga je dobila skoro zastonj. Presrečna ga je postavila na namenjeno častno mesto na oltarček, popolnoma prepričana, da nje želja bo po tej priprošnjici uslišana.

(Dalje.)

Najlepši dan . . .

„Prijatelji in znanci dragi vi,
pozabite ves srd in črt!
Vi je ne vidite, ne vidite,
a jaz jo čutim v sebi — smrt . . .

Oh, odpustite, mnogo sem zagrešil,
izvabil mnogo solz vam iz oči . . .
Po sreči hrepenel sem žive dni,
vse dni . . . in rekel sem ko oni kralj:
V najlepšem svojem dnevu, ko noben oblak
ne skriva solnca sreče mi od zore v mrak,
glasno, veselo bom zvoniti dal,
da svet bo znal: ta je njegov najlepši dan!
— A ni ga bilo, ni . . . zdaj lega mrak teman
v življenje moje . . . z Bogom . . . srd in črt
pozabite — jaz čutim v sebi smrt . . .“

In zaihté prijatelji, solze vderó
na mrtvega se druga jim. — „Kako težko
pač ločil si, prijatelj, se od tod
v zavesti, da v življenja tvojo pot
nikdar ves dan ti v polni sreči ni sijal;
in bilo treba ni, da bi zvoniti dal . . .“

In ven iz mesta v novi, tihi dom
prijatelja v solzah neso;
za njim gre dolg sprevod, in ta in ta
obriše mokro si oko . . .
A tam — ! O čuj te težke melodije!
Otožno in veselo v svet done . . .
Zvone, zvone mu s štirimi glasno,
njegov najlepši dan zvone . . . zvone.

Vinko Vinič.

Ob vrbi.

Ob vrbi otožen slonim,
v valove zelene strmim,
v valove šumeče . . .
Vpogiblje se vrba do tal,
in liste poljublja ji val,
z njo tajno šepeče.

Nad vodo se nagnem lahno,
da čul šepetanje bi to:
o sreči bežeči,
ki vžival v nekdanjih jo dneh
na dragih domačih sem tleh
v mladosti ljubeči . . .

Na vrbi list zatrepeta,
in valček lahno zašumlja
o sreči zgubljeni . . .
Ob vrbi otožen slonim,
in sreče nazaj si želim,
ki cvela je meni.

Narjan Pretko.

Narjan Pretko

Janez Nep. Šlakar.

(Spisal Jožef Benkovič.)

Bil voditelj si mladini,
cerkvi dika, caru čast,
z umom, z dlanjo domovini
blagor stvarjal, dvigal rast.

Šlakarju — svojemu blagosrčnemu
zavetniku
A. Okiški.

Mnogo let že počiva v hladni gomili na ljubljanskem pokopališču mož, čigar radodarna roka je osrečila mnogo zemskih trpinov, otrla grenko solzo marsikateri gladni siroti, dvignila iz zapuščenosti marsikaterega nadarjenega mladeniča v srečno življenje, čigar blago srce je gorelo neprenehoma za slavo božjo, za čast hiše Gospodove in za milo slovensko domovino. Vrli mož ni iskal časnega dobička niti posvetne hvale: skromno je živel, delal na tihem in sedaj — nekaj let po smrti — je skoro popolnem izginil tudi iz spomina svojih rojakov. Taka je bila hvaležnost sveta, ko nas ni bilo, in bo i v bodoče, ko nas več ne bo.

Četudi mož ni sejal zato, da bi žele hvaležnost na tem svetu, vendar mu hočemo postaviti tu skromen spominik, da on, ki je delal v življenju z besedo in z dejanjem, deluje i po svoji smrti z vzgledom. Vodi naj njegova vzorna radodarnost, usmiljenost in požrtvovalnost one, katere je božja roka s svetnim blagom obdarila, do iste dejanske dobrotljivosti, katera je navdajala blagega pokojnika, in naj vzbuja ubožne, po dobrotnih rokah osrečene zemljane k zvesti krščanski hvaležnosti!

Janez Nep. Šlakar je ime temu vrlemu možu. Porodil se je 18. mal. travna l. 1791. v Kamniku na Gorenjskem iz jedne izmed najstarejših mestnih rodovin. Njegov oče Janez je bil usnjarski mojster, meščan in mestni svetovavec, mati Jera pa je bila pridna, skrbna gospodinja. Imela sta razven Janeza še sina Jožefa in hčer Elizabeto. Ker je bila Šlakarjeva hiša jako imovita, zato so skrbeli

stariši zgodaj za duševno izobražanje svojih otrok in jih pošiljali v domačo ljudsko šolo, katero so vodili frančiškani.

Jožef je ostal na domu, kjer je nadaljeval po očetu usnjarski obrt. Njegov sin Jožef je umrl 21. prosinca l. 1887. dekan v Šmariji v tržaški škofiji, in stričnik le-tega, Janez, je sedaj župnik v Št. Gotardu na Kranjskem. Tako je Šlakarjeva hiša vzor slovenske hiše, ki si šteje v največjo čast, ako se rodi pod njeno streho duhovnik. Elizabeta se je omožila v domačem mestu, naš Janez pa je šel „za gospoda študirat“.

Učitelji-frančiškani so spoznali bistro glavico Janezovo in so svetovali očetu, da naj da sina v višje šole, ker ni za usnjarja. In oče, moder mož, je slušal njih svet, in mati je bila seveda tudi zadovoljna. Bil je sicer stari Šlakar toliko petičen, da bi izlahka dal razven Jožefu in Elizabeti tudi Janezu dostojno doto; a vedoč, da je najboljša doto ona, ki jo ima človek v glavi, poslal je l. 1803. dvanajstletnega sina v Ljubljano na gimnazijo.

Žalostno je bilo tedaj na svetu. Skoro po vsi Evropi je bila krvava vojska, katero je vzbudila francoska prekucija. Tudi mirna dežela Kranjska je bila bojno polje; Francozi so pridrli v deželo med mirne Slovence in jih odtrgali siloma od Avstrije, od milega cesarja Frančiška I. Slovenski mladeniči so morali iti med francoske vojake in se bojevati zoper lastno domovino, ker francoski cesar Napoleon je bil sovražnik Avstrije. Tudi dijak Šlakar bi bil moral iti med francoske vojake. A on se je hotel vsekako ubraniti tuji sili. Zato je leta 1809. zbežal čez planine na Koroško, ker ta dežela je bila še last avstrijskega cesarja. Sreča mu je bila mila. Prišel je v hišo nekega imovitega trgovca, kateremu je poučeval male otroke. Pri njem je dobil za plačilo prosto

stanovanje, hrano in vse, česar je potreboval. Tu se je priučil raznim muzikalnim orodjem; in mladeniču je bilo srčno veselje, ako je mogel razvedrovati ljudi z mičnimi napevi.

Gospodar, pri katerem je Šlakar bival, je imel pri trgovanju vedno mnogo računov in jednakega pisarjenja, razven tega pa še mnogo drugih opravil. Šlakar mu je radovoljno pomagal v teh neizogibnih trgovskih skrbeh in mu izdeloval v pisarni račune in slična pisma. S to marno postrežljivostjo si je naklonil srce blagega dobrotnika, hkrati pa se do dobra izučil v računih in denarstvenih stvareh, s čimer se je v poznejšem življenju posebno odlikoval, ko je bil oskrbnik in vodja kranjske hranilnice.

Mladi naš dijak je sicer nekoliko zaostal v šolskem uku, ko je zbežal iz domovine; a hitro se je poprijel zopet učenja in l. 1812. srečno dovršil v Celovcu srednjo šolo in modroslovska dva razreda.

Mladenič je stal sedaj na razpotju; odprta mu je bila pot v svet. Stariši so bili toliko imoviti, da bi ga bili lahko pripravili v katerikoli svetni stan; razven tega je imel še dobrotnika na Koroškem, ki bi bil rad tudi v bodočnosti očetovsko skrbel zanj. A naš Janez je stopil v stan duhovski. Ljubezem do tega stanu mu je vzbudil zlasti sorojak in prijatelj njegov bogoslovec Frančišek Pirc, pozneje slavni misijonar v daljnji Ameriki.

Ker se je Šlakarju koroška dežela v teku treh let že zelo prikupila, stopil je v celovško semenišče, zlasti še zaradi tega, ker mu je prigovarjal njegov dobrotnik. Tu je dovršil prvi dve bogoslovski leti. A dom je le dom! Naj bo v tujini še tako prijetno, v domovini je vendar-le vedno najprijetnejše. Janezovim starišem ni bilo nič všeč, da je njih sin na tujem študiral. „Zakaj bi ne pasel kdaj domačih ovčic?“ mislil si je oče in ga nagovarjal, naj se vpiše v ljubljansko semenišče. Janez je ustregel želji svojih starišev in jeseni l. 1814. je prestopil v ljubljansko bogoslovnico, kjer je potem dovršil svoje učenje. Petindvajset let star je bil 22. kimavca l. 1816. posvečen v mašnika in

rožnivenško nedeljo je zapel v domači župni cerkvi slovesno novo mašo.

Kmalu potem so ga poslali za kapelana na Brdo pri Podpeči, pičle tri ure od njegovega rojstvenega kraja. Toda tukaj je ostal le jedno leto. Dne 10. vel. srpana leta 1817. se je preselil na jednako službo v Mokronog; a tudi tukaj se ni mudil dolgo. Predno sta mu potekla dva meseca v novem kraju, poklical ga je škofijski konzistorij ljubljanski z odlokom dne 15. vinotoka l. 1817. začasnega kateheta v ljubljansko uršulinsko dekliško šolo. Ko je vlada 16. grudna i. l. potrdila škofijski ukrep, bil je Šlakar v tej službi stalno nameščen. Ker je bil tedanji stari nunski izpovednik Fakund Lipič preveč obložen z delom, imenoval je 29. grudna i. l. konzistorij Šlakarja za sovodjo iste šole, na kateri je deloval poslej srečno in blagosloveno dolgo vrsto let. Razven svoje šolske tvarine je poučeval vsled odloka konzistorijalnega z dné 8. prosinca l. 1819. redovne kandidatnje in bodoče učiteljice v metodiki tako uspešno, da mu je deželna vlada dné 10. kimavca l. 1819. poslala priznalno pismo. S tem, da je otvoril ta vzgojeslovni učni tečaj in z neutrudno delavnostjo delal zanj v dvaindvajsetih letih, je postavil temelj oni dovršenosti sedanje ljubljanske uršulinske šole, s katero še sedaj slovi daleč čez meje kranjske dežele.

K tem mnogim službam je dobil Šlakar novo breme, ko ga je vlada z odlokom dne 23. mal. srpana l. 1825. imenovala za vodjo tukajšnje vzgledne glavne šole (Muster-Hauptschule) in za učitelja pedagogike in metodike četrtoletnikom v bogoslovnici. V istem času je postal tudi izpovednik ljubljanskim uršulinkam ali „nunski oče“.

Ker je bil tako mnogo preveč obremenjen z delom, prosil je, naj mu odvzemo to ali ono službo. Zato je dne 20. vel. travna l. 1839. odložil vodstvo nunske šole, prenehal biti uršulinkam duhovni vodnik in se preselil iz samostanskega poslopja. Sedaj se je mogel popolnoma posvetiti svojemu opravilu — vodstvu glavne šole in učenju pedagogike in metodike. Vrh tega mu je izro-

čila vlada že dné 1. vinotoka l. 1836. tudi licealni ekonomat v oskrbovanje. Za toliko neumorno in vsestransko delovanje na šolskem polju ga je imenovalo naučno ministerstvo dné 13. grudna l. 1850. za c. kr. šolskega nadzornika.

Po več nego jedenštiridesetletnem duhovnem delovanju, med tem nad štirideset let v šolstvu, je prosil Šlakar za zasluženi pokoj leta 1858. Svojo prošnjo je podprl s tehtnimi razlogi, češ da mu njegovo zdravstveno stanje in druge razmere več ne pripuščajo izpolnjevati svojega posla tako, da bi zadovoljil predstojnike in zadostno pospeševal njegovi skrbi izročeni pouk. Dalje piše v svoji prošnji, da ni več na mestu zlasti po letu 1848., ko so se stare metode v poučevanju tako močno izpremenile, da se jih more le mlad, delaven mož priučiti in tega naučiti tudi učiteljske pripravnike. Njemu pa, osemindesetletnemu starčku, nikakor ni lahko priučiti se nove metode, in še težje je izpolniti marsikak ukaz, ki je često lastnemu prepričanju nasproten, ki pa se vendar-le mora uveljaviti.

Vsled tega prostodušnega in za prosivca značilnega in vsekako častnega pisma je bil Šlakar umirovljen. Za mnoge zasluge v šolstvu mu je podelil cesar tem povodom c. kr. Franc-Jožefov red.

Razven šolstva je deloval Šlakar še v mnogih drugih strokah v prospeh domovini, a delal je na tihem, in svet ni zvedel njegovih zaslug. Pisatelj sicer ni bil; a leta 1834. je založil „Mali besednjak slovenskega in nemškega jezika“, ki je izšel leta 1843. v drugi in leta 1854. v tretji pomnoženi izdaji. Sestavil je to knjigo pravzaprav nunski katehet Jožef Kek, pomagala pa sta mu Šlakar sam in Frančišek Metelko. Delce je bilo sicer jako nedostatno, a kako dobro je došlo slovenskim šolam, izpričujejo nam njega tri izdaje. Jako mnogo teh knjig je razdelil Šlakar brezplačno med uboge učence.

Neminljivih zaslug si je pridobil Šlakar tudi s kranjsko hranilnico. Ustanovili so jo l. 1821. razni imoviti Kranjci bo-

disi Slovenci ali Nemci. Vsi stanovi obeh narodnostij so skrbeli za njen prospeh. Koliko je že Šlakar sam storil za njo! Torej bi bilo pravično, da bi delovali pri tem važnem zavodu tudi še dandanes obe narodnosti in da bi se udeleževali uprave razni stanovi.

L. 1837. je bil izvoljen Šlakar v hranilnični odbor, l. 1849. je postal njen oskrbnik ali kurator, l. 1853. vodje namestnik in leto pozneje pravi vodja. Zasluge Šlakarjeve za ta zavod so res velike. Z izrednim svojim denarstvenim in gospodarskim znanjem, katero si je pridobil deloma še dijak na Koroškem, je pomnožil izdatno hranilni zaklad ali rezervni fond in ohranil zaupanje hiši celo v burnih vojnih časih. Koncem l. 1854., predno je Šlakar prevzel vodstvo, je bilo v zakladu 145.827 gld. 15¹/₂ kr., koncem leta 1862. t. j. do konca zadnjega Šlakarjevega celoletnega delovanja, pa se je dvignil do 372.039 gld. 11 kr., torej se je zvišal za 226.191 gld. 95¹/₂ kr.

Včasih so se nekateri pritoževali, da je Šlakar trd pri izposojanju denarja; a da ni lahkomišelnost trosil denarja, vodila ga je pred vsem skrb za varnost izročeni mu zakladov in težko prihranjenih krajcarjev ubožnejših ljudi. Uvedel je v hranilnico strogo nadzorstvo in je terjal od hranilničnih uradnikov natančno izvrševanje dolžnosti, kakor je bil i sam vesten v svojih opravilih. Mož je vedel, kaj se misli in govori o njem, pa se ni menil mnogo za to.

Radi pomnoženega hranilnega zaklada je mogla hranilnica deliti izdatne vsote v dobrodelne namene. Za njegovega vodstva je razdala v to svrhu 39.649 gld., in sicer za ubožce 15.200 gld., za trnovsko cerkev 2000 gld., za pokojninski zaklad učiteljskih vdov 5500 gld., za ustanovo šestim tehnikom 12.000 gld., za filharmonično društvo 1000 gld.

Šlakar se s svojimi deli nikdar ni ponašal, ker mu je bila lastna hvala vedno zoprna. Njegovo neprikrito, ravnodušno vedenje in delovanje mu je marsikoga odtujilo in ga razvpilo celo ko ošabneža; celo škof Wolf ni imel pravega zaupanja do njega.

Boljša prijateljica sta si bila s prejšnjim škofom Avguštinom Gruberjem, ki se je l. 1824. preselil ko nadškof v Solnograd. Le-ta ga je često porabil za dvornega kapelana in ga jemal s seboj na Goričane v svoje letovišče. Pozneje je Šlakar o počitnicah včasih obiskal škofa v Solnogradu. Tudi France Kutnar, Gruberjev kapelan, potem kanonik solnograški in pozneje škof lavantinski, mu je bil iskren prijatelj. Dopisovala sta si tudi s škofom Andrejem Mešutarjem, ki je bival na Dunaju. Ko je l. 1860. Jernej Vidmar postal ljubljanski škof, imenoval je kmalu Šlakarja za častnega kanonika in konzistorijalnega svetovavca.

Ob njegovem umirovljenju ga je imenoval l. 1858. mestni zastop ljubljanski za častnega meščana v „znamenje globoke hvaležnosti, katero mu dolguje občina v mnogih ozirih“.

Po njegovem trudu so jeli l. 1861. popravljati hranilnično poslopje na Franc-Jožefovem trgu, v katerem je sedaj finančno vodstvo. On sam je vodil vse zidanje in račune in s tem mnogo prihranil zavodu. Poslopje je razširil in povzdignil v jedno nadstropje. A tolike skrbi (delo je bilo dovršeno l. 1862.) so mu oslabile rahlo zdravje. Zima l. 1862. ga je potrla. Meseca svečana l. 1863. je tako obolel, da je legel v posteljo. Ležal ni dolgo. Prejemši dvakrat svete zakramente za umirajoče je izdihnil svojo blago dušo 3. sušca l. 1863.

Veličastni njegov pogreb je vodil stolni prošt Anton Kos, in rakev je spremil škof Vidmar sam. Sedemnajst let potem (l. 1880.) so zagrebli v isti grob rojaka in prijatelja Šlakarjevega, slavnega misijonarja Frančiška Pirca.

Janeza Šlakarja je krasila pred vsem vzgledna radodarnost. Obilno je delil od svojih res nemalih dohodkov. Zlasti lepo ljubezen je gojil do učencev; po dva ali trije dijaki so imeli stalno pri njem hrano. Leto za letom je razdelil med ubogo šolsko mladino mnogo knjig in nekaterim tudi obleko. Za povišanje uršulinske šole, katera mu je bila posebno pri srcu, je dal že v življenju 2000 gld. Pred vsem pa kaže njegovo do-

brotljivost njegova oporoka. Svoje imetje je razdelil tako-le: kamniška ubožnica dobi kakor kapital šest bančnih delnic, ubožnica ljubljanska 1000 gld., ubožci v gradiškem predmestju 200 gld., oskrbovalnica otrok 200 gld., usmiljene sestre v Ljubljani 500 gld. in za maše 200 gld. Ubožni učenci ljubljanske normalke dobe 1000 gld., jednako vsoto ubožne učenke uršulinske šole. Kapital 2000 gld. je zapustil kakor ustanovo za učence iz sorodstva, oziroma za kamniške dijake. Peterim prijateljem je zapustil vsakemu po 20 cekinov. Uršulinska šola dobi tudi 1510 gld., da se z odstotki te vsote kupujejo šolska darila. 3000 gld. je zapustil za uravnavo poti iz Kamnika na pokopališče, na Žale. Nekaj je izročil sorodnikom, vse drugo pa naj se porabi za napravo ubožnice v Spodnjem Tuhinju.

Naposled podajemo skromno pesmico, katero je zložil v spomin svojemu dobrotniku Šlakarju Anton Umek-Okiški:

Šel tedaj si v varno krilo,
kjer se mirno, sladko spi.
Al življenje je vgasnilo?
nikdar! — z deli duh živi!

Bil voditelj si mladini,
cerkvi dika, caru čast,
z umom, z dlanjo domovini
blagor stvarjal, dvigal rast.

Tega pa ne bom prepeval,
naj ti dom hvaležen bo.
Jaz bom svetu razodeval,
kak si meni dal roko.

Pomlad prva je sijala,
hrepenelo mi srce,
želja vroče v mesto gnala,
umu luči tam goré.

Al doseči žar bliščobe
revež si ne morem sam,
skriva se mi vir svitlobe,
ni odprt modriški hram.

Ti pa si mi luč prižigal,
duh mecenov te je vžgal,
do svitlobe si me dvigal,
da bi v častnem svitu stal.

Še mi srce gorko bije,
hvala ti je zadnji dar;
v krilu lepše domačije
naj ti sveti rajski žar!

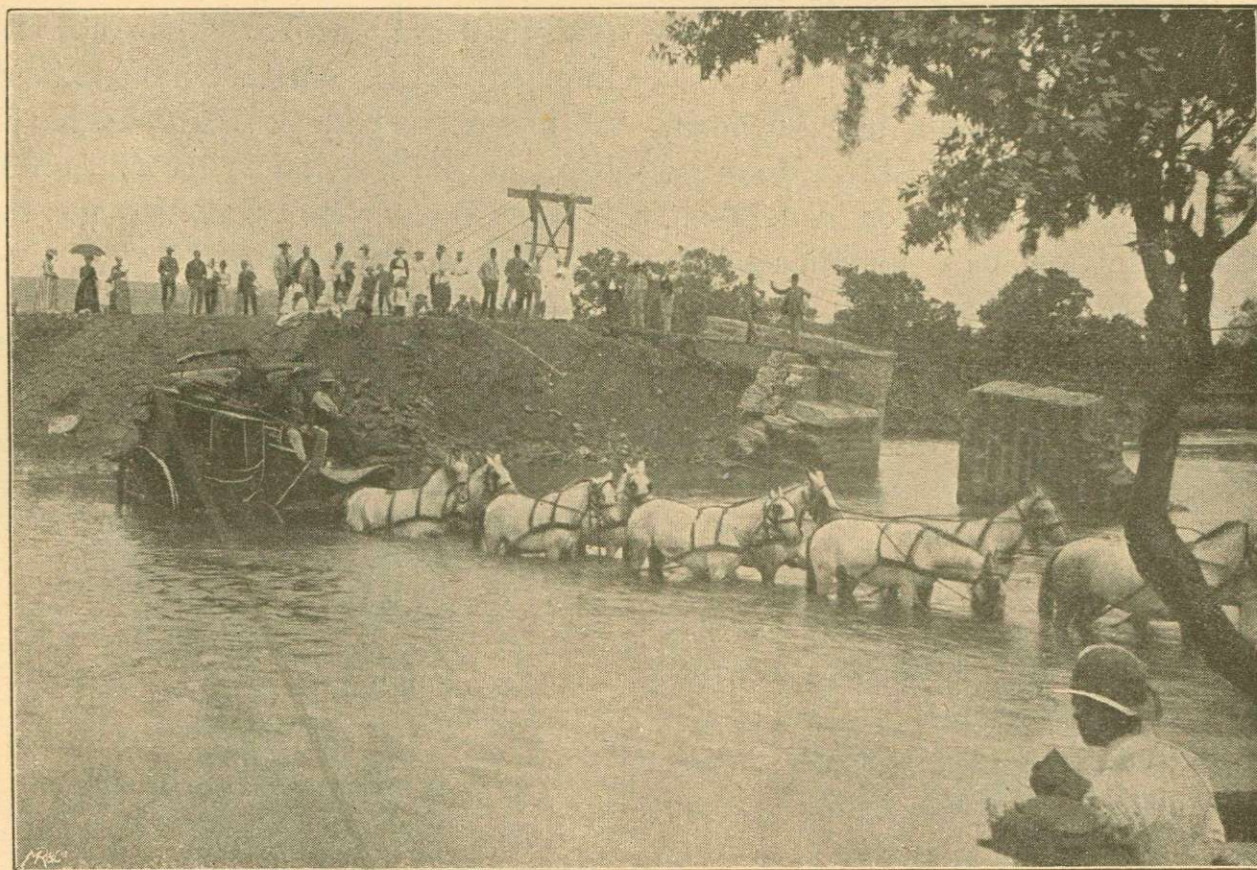
Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

I. Internacijonala.

Marxov socijalizem sloni na mednarodnostnem (internacijonalnem) načelu. „Proletarci vseh deželá, združite se!“ to mu je geslo. S tem hoče reči, da naj se delavci celega

Vsled mednarodnega značaja je Marxov socijalizem sam po sebi hotel imeti tudi tako organizacijsko obliko, ki bi jasno kazala ta značaj. Ustanovila se je internacijonala l. 1864 v Londonu, ki je imela zadnji večji shod l. 1873. v Genevi ali Genfu¹. Trdilo

Prehod burske pošte čez reko.

sveta brez razločka narodnosti ali domovine zvežejo v krepko četo, bojevat se zoper kapitalizem tako dolgo, dokler ga popolnoma ne razdrobé in ne dobé vse oblasti v svoje roke.

Kapitalizem, pravijo, je tudi mednaroden in brezdomovinski. Povsod deluje po ravnostih načelih v škodo delavskemu ljudstvu. Ravno tak je tudi liberalizem. Liberallec je po svojih nazorih mednaroden, samo da je lepše oblečen nego mednarodni delavec. Ker ne pozna sovražnik nobene domovine, je ne more poznati tudi delavec v boju proti njemu.

se je, da je od takrat internacijonala razdrta. A že ob genevskem shodu je neki francoski delavski zastopnik povedal to-le: „Če oznam, da je internacijonala mrtva, pravim, da internacijonala v teoriji, t. j. v frazi je mrtva, internacijonala v praksi sedaj živi. Ko bi ne bilo v mnogih deželah, kakor n. pr. na Francoskem, Nemškem in v Avstriji prepovedano ustanavljati internacijonalne oddelke, bi kmalu njeno število narastlo na milijone. Sila vedno ostrejših gospodarskih razmer bo delavce

¹ Gl. št. 12. lanskega letnika, str. 378 in nasl.

vseh deželá, četudi ne formalno, pa vsaj duševno prav kmalu prisilila k zvezi z internacionalo.“

Te besede so se v resnici izpolnile. Prenehala je pač mednarodna zveza v tisti obliki, kakor jo je ustvaril Marx. Prenehal je glavni svet; niso se več v njenem imenu sklicevali shodi: a mednarodni duh živi med socijalskim delavstvom, in ta duh se tudi javno izraža ob mednarodnih shodih.

Predno bomo nadaljevali socijalsko zgodovino v posamnih državah, se nam zdi

1. 1893. Sklenilo se je, da se pusté k shodu zastopniki delavskih strokovnih društev in takih socijalskih strank in društev, ki priznavajo potrebo delavske organizacije in politiškega delovanja. Poslednje določilo je bilo naperjeno proti anarhistom. Ti namreč ne priznavajo ni potrebe, ni koristi politiškega delovanja, norčujejo se iz volitev, napadajo delovanje socijalskih zastopnikov v raznih zakonodavnih zborih in pričakujejo rešitve jedino le od revolucije. To je popolnoma dosledno po njihovem pro-

Burska družina.

potrebno, da rečemo dve, tri o najznamenitejših pojavih tega mednarodnega značaja socijalne demokracije, o shodih v Curihu in v Londonu.

Zborovala sta pač preje pariški (1889) in bruseljski (1891) mednarodni shod, pa razven praznovanja 1. maja, ki sta ga uvedla, nista imela mnogo pomena. Takrat je bila pač socijalska organizacija po mnogih državah še v povojih. Curih in London sta pa pokazala njeno dorastlo moč.

Mednarodni socijalski delavski shod v Curihu je zboroval dné 6.—12. vel. travna

gramu. Anarhistu je namreč posamnik vse, družba nič. Nobene oblasti ne priznavajo in zato tudi nobene stalne družbe ne. Po njihovem bodi vsak človek popolnoma svoboden, in v popolni svobodi se veži z jednako mislečimi k skupnemu delovanju, ki pa ne sme nikoli zahtevati kake žrtve, ki se ne sklada z osebno voljo vsakega posamnika. Anarhisti so torej pravi individualisti. Potemtakem jim seveda ne more biti nič všeč, kar bi bilo v zvezi s kako politiško organizacijo, ker se vsaka politiška organizacija kolikor toliko nujno naslanja

na družabno, zlasti državno organizacijo in v njenih mejah izkuša čim največ doseči zase.

Socijalisti pa trdé v tem oziru popolnoma drugače. Po njihovih načelih je posamnik v vseh stvareh odvisen od družbe, v kateri živi. Njihov smoter je pa ustanoviti tako družbo, da bo v nji vsakdo zadovoljen. Udje v ti namerjeni družbi bodo jednaki med seboj; toda družba bo višja kakor posamezni ljudje. Družba bo urejala vse proizvodnjanje blaga; družba bo tudi blago razdeljevala. Zato socijalni demokratje tudi ne zametujejo vsake države, marveč samo sedanjo „slojno državo“ (Klassenstaat), kakor ji pravijo, in nad posamnikom priznavajo vsaj po tihem oblast družbe. Anarhistom je posameznega človeka oblast najvišja, socijalistom pa oblast družbe. Anarhisti hočejo podreti vsako družbo, v katero bi človek moral vstopiti, vsako pravno dolžnost ali pravico; socijalisti pa hočejo ustanoviti neko nujno družbo, nujno državo, v kateri bo moral vsakdo biti in po kateri se bo rešilo trpeče človeštvo. Vsled tega je umevno, da socijalni demokratje povsod poudarjajo potrebo politiškega delovanja, snujejo politiška društva, obravnavajo po shodih in časopisih politiška dnevna vprašanja, udeležujejo se volitev in pošiljajo svoje zastopnike v občinske, deželne in državne zборе.

Boj med anarhisti in socijalisti je butnil že v Marxovi internaciji, pokazal se je tudi pri curiškem shodu.

Socijališka večina je po daljši burni razpravi odgnala vse anarhiške delavske zastopnike shoda. Govorili so hude besede z obeh strani. Odpojeni anarhisti so bili na vso moč razburjeni. Amilcare Cipriani je izrazil to razburjenost v teh-le besedah, ki jih je pisal shodu¹:

„Gospodje, ta rdeča zastava, krog katere se zbirate, je doma na grobu 35.000 francoskih proletarcev, ki so jih poklali verzaljski samosilniki in ki so umrli za svobodo vseh, v rešitev vseh in ne kake male stranke.

Socijalizem naših mrličev ne izključuje nikogar; imenuje se jedinost in ne ločitev, ljubezen in ne sovraštvo, svoboda in ne zatiranje. Vi, gospodje, ste te tri dni vse to teptali z nogami; umorili ste internacijo in za to hudodelstvo se morate zagovarjati pred sodiščem človeštva in svetovne zgodovine. Zvest načelu resnične internacije se odmikam temu shodu, ki nima nič socijališkega na sebi; z izgnanci grem, z žrtvami vaše nestrpnosti in surovosti, da iznova stopim na svoje mesto v boju in to pot zato, da zabranim, da se ne razširi vaše svobodin bratomorno delo in končno ne uniči dela naših mučencev.“

Shod se je pričel v nedeljo dopoldne. Šele v sredo popoldne se je jel pečati z dnevnim redom. Boj z anarhisti mu je pobral tri dni. Izmed shodovih sklepov omenjamo te-le:

1. Osemurni delavnik je izmed najvažnejših predpogojev, da se reši delavstvo kapitališkega izesa. Vrta pomoč je proti brezdelju, pospešuje sposobnost za delo, pripravlja boljšo plačo, omogočuje rodbinsko življenje, pomaga zdravju, nramnosti in umstveni izobrazbi, vnema za strokovno in politiško organizacijo. Zato se morajo delavci po vseh državah z vsemi močmi potezati, da ga dosežejo. Sredstva za to jim dajejo strokovne in politiške zveze; poudarja naj se v pisani in govornici besedi potreba osemurnega delavnika. Izdajajo naj se v ta namen brošurice. Časopisi morajo imeti stalno rubriko o ti stvari. V zbornicah naj se na vso moč deluje, da se čim preje uveljavi.

2. Vojska in socijalna demokracija. Vojska je posledica sedanjih kapitaliških razmer. Dokler bo vladal kapitalizem, bodo vedno vojske. Kadar pade kapitalizem, nastane trajni svetovni mir. Socijališki zastopniki v zakonodavnih zborih naj se boré zoper militarizem s tem, da odklanjajo vsak proračun za vojaške stvari in večkrat zahtevajo, naj se razorože države.

3. Slavnost 1. maja. Prvi maj se praznuje ko manifestacija za osemurni delavnik in slojni boj. Socijalisti naj povsod,

¹ Protokoll des intern. soc. Arbeiterkongresses. Zürich 1894. str. 16. 17.

kar le morejo, podpirajo delavske težnje, da si pribore ta dan prost od dela.

4. Varstvo delavk. Grajsko žensko gibanje nasprotuje zakonom za posebno varstvo delavk, ker misli, da taki zakoni nasprotujejo svobodi in ravnopravnosti ženskih. S tem pa le kaže, da ne pozna značaja sedanje družbe in ne ve, da kapitalisti moža in žensko zatirajo; zraven pa tudi ne vpoštevata, kakšna važna naloga čaka žensko, ki ima vzgajati otroke za prihodnjo družbo. Socijalisti pa zahtevajo posebnih varstvenih zakonov za ženske in sicer:

a) k večjemu osemurni delavnik za odrastle ženske; za deklice pod 18. letom k večjemu šesturni delavnik;

b) vsaj 36 ur skupnega počitka vsak teden;

c) prepoved vsakega ponočnega dela;

č) prepoved dela v zdravju škodljivih podjetjih;

d) prepoved dela 14 dnij pred in 4 tedne po porodu;

e) ženske nadzornice v tvornicah, kjer delajo delavke, pa tudi v drugih delavnicah, po prodajalnicah, v hišnem obrtu ali na kmetih;

f) za jednako delo z moškimi tudi jednako plačo.

5. Politiška taktika. Da se socijalno-demokratska načela spoznajo in da se pridobé potrebne družabne reforme, je potrebno politiško delovanje, politiška organizacija in politiški boj. Ta naj se bije po razmerah, a povsodi naj se nezakrito poudarja revolucijski socijalno-demokratski smoter. V nobenem slučaju ne sme biti politiško delovanje pretveza za kompromise in zveze, ki bi škodovala načelom ali samostojnosti.

6. Kmetiško vprašanje se je preložilo za prihodnji shod. Zato so se v peti točki obravnavala strokovna društva. Ob tej priliki se je poudarjala potreba delavskih tajnikov in zahteva delavskih borz za posredovanje dela. Te borze naj pa povsodi vodijo strokovna društva. Laška delegacija

je prosila, naj se socijalni demokratje potrudijo za laške delavce na tujem, da jih poučé o socijalizmu. Od doma radi pošljejo v ta namen brošure in liste.

7. Svetovna stavka ni mogoča, razven morda v posamnih strokah.

8. Mednarodna organizacija. Program bodi pri vseh socijalno-demokratskih strankah v prvem teoretiškem delu jednak; v drugem delu, ki govori o sredstvih, naj bo sestavljen po razmerah. Za skupno sodelovanje naj se osnuje mednarodna pozvedovalna (informacijska) pisarna.

Ti sklepi, še bolj pa njihovo izvrševanje, pričajo, da mednarodni shodi izvrstno opravljajo svoj namen in da bo po ti poti nastala krepkejša organizacija nego po kakih skupnih pravilih ali po kakem splošnem svetu v Marxovem zmislu.

Curiškega shoda so se udeležile socijalno-demokratske organizacije iz Avstralije, Belgije (francoska in flamska), Brazilije, Bolgarije, Danske, Nemčije, Francoske, Angleške, Holandije, Laške, Norveške, Avstrije (Čehi so imeli svoje zastopnike), Ogrske (Hrvate je zastopal zagrebški Ivan Ancel), Poljske (med drugimi poseben zastopnik za židovsko delavsko stranko), Romanije, Rusije, Švice, Srbije (Ž. Balukdžić), Španije in Zveznih držav.

Po dogovoru se je sešel od 27. kimavca do 1. vel. travna l. 1896. v Londonu zopetni mednarodni soc. delavski shod, katerega so se v posebno obilnem številu udeležili zastopniki angleških delavskih zvez. Imenoval se je tudi: „Internat. socialist workers and Trade Union Congress“ (Internat. soc. Arbeiter- und Gewerkschafts-Kongress), ne more se pa reči, da bi bila s tem angleška strokovna društva prestopila k socijalni demokraciji. Švedsko je tudi poslalo zastopnike k shodu; Rusov je prišlo precej več, nego v Curih; tudi Čehi so bili dobro zastopani. Z avstrijskega slovanskega juga je Ivan Ancel zopet zastopal „socijalno-demokratsko stranko“ in „lesne delavce“, kakor se glasi v zapisniku.

(Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Popevčice milemu narodu. Anton Hribar Korinjski. II. zvezek. V Celji 1899. Tiskal Dragotin Hribar. 12°. Str. 165. Cena broš. iztisku 2 K 20 h., krasno vezanemu iztisku 3 K, s pošto 20 h več. — Vsebina tega zvezka je „Županova Minka“, ki jo je priobčil naš list v X. letniku l. 1897. Prav zato nam tudi ni treba na dolgo poročati o tem delcu. Kar je bilo o „Županovi Minki“ treznih ocen, so se do cela ujemale. Te ocene pravijo, da v „Minki“ ni mnogo pristne poezije, pač pa je preprosta povest v pesniški obliki, namenjena ljudstvu. Preprosto sliko iz domačega življenja je tudi naš pesnik hotel podati, in nič več ne. Ker mu je pa pesniška oblika že prešla v meso in kri, spravil je sliko v verze. In prav to je treba obžalovati, da je bila našemu pesniku v tem delcu oblika — postranska stvar. In jednako je sploh obžalovati, da tako nadarjen pesnik, kakor je Hribar, ne vzbuja in ne hrani v sebi one duševne energije, s katero bi se povspel med pesniki do tistega ugleda, ki se mu spodobi.

Dr. Fr. L.

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar, III. zvezek. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tiskala Ig pl. Kleinmayr & Ferd. Bamberg. 12°. Str. 311. Cena 3 K. — Tretji zvezek Tavčarjevih povestij obsega jedno zgodovinsko novelo in jedno zgodovinsko podobo. Prva novela „Ivan Solnce“ podaje predmet iz l. 1660. Kaže nam viteza, Janeza Solnce, ki se proti običajem oženi z lepo hčerjo nekega ranarja, Ano Rozino, s čimer si nakoplje splošno preziranje in preganjanje plemstva. Mlad vitez, Jurij Ljudevit, postranski potomec Turjačana Janeza Vajkarda, cesarjevega ministra, se pa siloma polasti Ane Rozine in si jo odpelje na Turjak. Janez Solnce si poišče pravice pri vice-domu, ki je bil tedaj Volk Engelbert Turjaški, brat ministrov, a nič ne opravi. Ravno tedaj pride cesar Leopold v Ljubljano, obišče Turjak, kjer po naključju zve za rop Ane Rozine in jo dá vitezju Janezu Solncu nazaj, a oni Jurij Ljudevit se ravno ob prihodu cesarjevem na Turjak s samokresom ponesreči. To je na kratko vsebina novele. Pisatelj nam iz nje predstavlja krutost tedanjega časa in posebno ošabnost in brezobzirnost nemških plemenitnikov in vitezov. Opisuje tudi slavnost prihoda cesarjevega v Ljubljano, kar še nekako najbolj zanima. Novela kaže najbolj le zunanje dogodke. Ker je romantika za sedanji čas zastarela in ker pisatelj ne posega skoro nič v notranje bitje duha in srca ljudij, zato je povest precej suhoparna. Kaj blagega in plemenitega čitatelj tu ne najde. Tu

so sami tepci, lopovi in pustolovci. Zdi se, da našega pisatelja sploh zanimajo samo taki ljudje. — Druga povest „Grajski pisar“ je slika iz časa reformacije. Kaže nam grajskega pisarja na Visokem, na gradu, ki je last brižinskih škofov, in ta pisar snubi najprej neko kmetiško deklico, a pozneje mu je ljubša neka protestantinja, ki pride na Visoko, kateri na ljubo bi še sam protestant postal, ko bi jo smel snubiti, a je previsokega stanu. Ko odide, jo hoče še jedenkrat videti, a se ubije ob nekem prepadu. — Pravzaprav se pisatelj malo bavi s tem pisarjem, njemu je bolj na tem, da riše tedanje borbe med katoličanstvom in protestantstvom in zato vpleta razne druge ljudi in prizore. Tako se pozna, da je povest tendenciozna in naperjena proti „papistom“. Kakor govori Tavčar v prvi povesti „Janez Solnce“ z nekim zasmehom o pobožnosti srednjega veka, tako tu še bolj buta s svojo glavo ob skalo sv. Petra. Tudi v tej povesti ni najti nič globokočutnega in plemenitega, ampak rajši nasprotno.

Fr. Š—a.

„Rokovnjači“, narodna igra v petih dejanjih s petjem. Po Jurčič-Kersnikovem romanu spisal Fran Govekar. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček 1899. 12°. Stranij 96. Cena 80 h. (Slovanske knjižnice 89—90 sn.) — Znani roman „Rokovnjači“ je dal tu povod jednako naslovljeni igri. Ni nam na tem, da bi preiskovali sorodnost igre in romana, ampak le igro samo hočemo malo oceniti. Vsebina igre je na kratko ta-le: Razpisanih je od oblasti trideset kron (60 gld.) za tistega, kateri bi pozvedel za roparske rokovnjače. Kmet Blaž Mozol z zvijačo zve za nekatere rokovnjače in jih izda, za kar ga rokovnjači umoré. Med izdanimi je tudi poglavar Nande ali Groga, brat sodnika Poljaka. Rokovnjače tudi ulové, ker se je Nande sam odločil, da zapusti roparsko tolpo. Sodnik Poljak pa, ki bi moral vse obsoditi, da Nandedu bratu pomoček, da se zopet iz ječe reši. A Nandeta zopet ulové in ustrelé. To je kratka, glavna vsebina brez ozira na nekatere posameznosti, ki dejanje pojasnjujejo. Igri se takoj pozna, da je posneta po romanu. Glavni konflikt namreč se zve šele proti koncu drame, moral bi pa biti jasen že od začetka. Igri manjka zato jednote in koncentracije v osebah in v dejanju, ki je za dramo bistvena. Pisatelj je ko romanopisec navajen tajnosti dejanja razkrivati le polagoma, kar je sicer v romanu pravilno ali vsaj pripuščeno, a dramatik bi moral stopiti „in medias res“. V našem slučaju je konflikt med bratom sodnikom in bratom roparjem, ki se nam žal razkrije šele prav proti koncu tretjega de-

janja. To je bistven pogrešek, občutljiva tehnična hiba. Naj se n. pr. z našo igro primerja Shakespeareov „Hamlet“. Kako je tu že hitro od začetka jasno nasprotje med Hamletom in kraljem, kar je glavni konflikt igre! Ugovarjalo bi se nam morebiti, da je že od začetka znano, da hočejo uloviti rokavnjače, med katerimi je tudi Ferdinand. To je sicer res, vendar to še na sebi ni nič zanimivega, tudi ko bi glavar roparjev bil odličnega rodu. Zanimanje se začne šele tedaj, ko zvemo, da je sodnik brat roparskega glavarja. Vendar bi se dal ta bistveni pogrešek prav lahko vsaj nekoliko popraviti. V prvega dejanja najjstem prizoru se dostavi par besed tam, kjer Nande razpisuje svojo nagrado n. pr. talo-le:

N a n d e.

(Nariše na papir konjsko glavo, potem sede in piše.) Gavrič in Poljak [— (reče tiho na stran) in ta Poljak je moj lastni brat. Brat terja mojo glavo. No pa on ne vé, da sem jaz tisti —] razpisujeta itd.

Kar je med oglatimi oklepaji, to bi se dostavilo. Ako to bravec in zlasti gledavec že tu zve, koliko večja je pozornost in koliko večja je jasnost drame! To bi jo naredilo celotno, da bi imela svoj posebni začetek in konec in predstavljala začetek in konec nekega posebnega nasprotja. To pa, kar se pové ob koncu tretjega dejanja, da namreč Poljak spozna iz pisma, da je Nande njegov brat, to mora služiti le za retardacijo, za oviro tega, kar ima priti, da se pozornost vzdržuje. Ravno tako zarota Poljakova naj bi bila služila za retardacijo, pa je pesnik tudi ni izkoristil. Ker pesnik ni pazil na koncentracijo, zato je sprejel marsikatero osebo, ki je za razvitek drame brez pomena in samo obtežuje jasnost drame. Tudi se pesnik ni izogibal praznih besed. V drami mora namreč biti vsaka beseda tehtna in karakteristična. Le take se sprejemajo. Otežkočil je pesnik predstavo drame zelo s tem, da se prizorišče prevečkrat izpreminja. Taki prepogostni premori delajo igro dolgočasno. V drugem oziru pa je igra dobra. Značaji so dobro in naravno risani, zlasti Blaž Mozol, tudi Ferdinand in Poljak; posebno ganljiv je prizor med tema dvema v petem dejanju in tudi konec Ferdinandov je opravičen. Kar se tiče dikcije, je gladka in narodna, dovtipi so nekateri izvrstni, a izkraj nekateri obrabljeni in vodeni. Obžalujemo, da je pesnik vpletel tu pa tam pušice, ki žalijo katoliški čut in so poleg tega še prisiljene. Tiskarska vprava je jako lepa. f. Š—a.

Salonska knjižnica.

Hamlet, kraljevič danski. Žaloigra v petih dejanjih. Spisal William Shakespeare. Preložil Ivan Cankar. V Gorici. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček. 1899. 12°. Str. 208. Cena 1 K. 40 h. — Slovenski prevod Shakespeareovega Hamleta je pred nami, a ne prvi tak prevod. L. 1874. je objavljala

„Zora“ odlomke slovenskega Hamletovega prevoda, ki ga je bil priredil rajni Dragotin Šauperl, duhovnik labodske škofije, leta 1865. Dasi Šauperlov prevod nikakor ni slab, vendar rečemo z veseljem, da je Cankarjev boljši, kar je pač lahko umevno. Ni se nam zdelo vredno preiskovati, ali se opira Cankarjev prevod na Šauperla; iz nekaterih sličnostij, katere smo našli, tudi še ne moremo sklepati, koliko odvisen je prvi prevod od drugega. Da je Shakespearea prevajati težko, to ve vsakdo, ki je več angleškega jezika in je čital tega velikana. Angleške določne besede in kratki izrazi se nemalo upirajo naši slovenščini. Vendar se Cankarjev prevod čita jako gladko, in mislimo, da bi bil tudi z odra dobro umeven. Seveda čisto vse¹ se ni dalo izraziti v slovenščini primerno brez znatne premembe, zato je parkrat morala na pomoč priti opombica pod črto. Tudi kaka slovniška ali besedna oblika utegne manj ugajati slovničarju: a v obče smemo biti s prevodom prav zadovoljni in bi želeli, da bi gospod prelagatelj preložil še nekatere druge drame angleškega velikana, počasi, skrbno in lepo, da se bomo lahko tudi v slovenskem slovstvu ponašali s Shakespeareom. „Salonska knjižnica“ pa si bo s takimi deli, kakršen je Cankarjev prevod, pridobila sposobnost za naše — žal še tako maloštevilne — slovenske salone. Dr. Fr. L.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1900.

Koledar družbe sv. Mohorja za navadno l. 1900. Str. 144—80. 4.° — Vsakemu udu naše slavne družbe je najbolj všeč koledar. Kakor raste zanimanje za družbo, tudi se povečuje tudi koledar. Ta letnik nam podaja različne životopise, kakor blage naše umorjene avstrijske cesarice Elizabete, vodja družbe sv. Mohorja dr. Valentina Müllerja in vzornega slovenskega rodoljuba Janeza Hausenbihlerja. Primerno času je pisana povest „Stara in nova hiša“, kjer nam slika pisatelj Fr. Finžgar dveh družin nasprotne čednosti: tukaj poštenost, pravičnost in boga-boječnost, tam oholost, prevzetnost, versko malomarnost z mnogimi nasledki. Dr. Ivan E. Krek v „Božjem blagoslovu“ zna zelo ganljivo pripovedovati o odiranju svojega bližnjega in o usmiljenosti. „Norec“ (spisal Fr. Ks. Meško) nam podaja bedno in žalostno življenje bedastega človeka, in P. Bohinjec nas poučuje o početku nedolžne kletvice „Pri moji kokoši“. Iz domače zgodovine imamo letos jedrnat mikavni popis slavne božje poti „Sveta Gora pri Gorici“. Za vsakega pravdarja pa je po-

¹ Tako n. pr. str. 45 Horacij:

O solnca mi! to je neznano čudo!

Tu ne umemo, zakaj bi ne bil po izvorniku („O day and night, but this is wondrous strange“) rajši rekel:

O dan, o noč, to je neznano čudno!

trebno vedeti, kako je osnovana „Nova civilna pravda“, da se po teh pravilih lahko ravna. Pomenljivi sta razpravi „Mišji sovražniki“ in „Kako plačujemo davke“; F. S. Šegula nas letos prvič vodi na polje „katoliških misijonov“, kažoč njihove težavne sadove. Mimogredé najde bravec za zabavo nekaj ugank, zastavic, smešnic, splošni razgled po svetu in lepo vrsto pesmij.

Gledé na jezikovno stran smo našli nekaj malih hib, ki pa ne kazé celotne vrline.

Ogromno število 78.103 udov našega malega slovenskega naroda se letos združuje pod praporom družbe sv. Mohorja kakor okoli velikega ognjišča. Iz vseh delov in krajev sveta, stari in mladi, preprosti in učeni so složni v ljubezni do družbe. Ob stoletnici njenega požrtvovalnega ustanovitelja, nepozabljivega kneza in škofa Slomškega, želimo, da dospe do števila 80.000 *O. B. Šalamun.*

Fagode. Knjiga za odrastlo mladino. Spisal Jožef Stritar. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1899. 12°. Str. 159. — To je nova zbirka poezij, katero je podaril naš dični Jožef Stritar slovenskemu narodu. Razdeljena je knjižica v tri razdelke: I. Poezije; II. Igrokazi; III. Janko Božé. O prvem delu, o poezijah, ne moremo izreči posebne hvale. Verzi so gladki in pravilni, a poezije je tu malo. Razven nekaj pesmic, n. pr. „Na straži“, „Slovo“, „Ranjen“, „Nevesta“, „Požar“, „Huda ura“, „Vernih duš dan“ in morda še „Mizar“, so vse prav malo ali nič pesniške. Manjka jim globokočutnosti, dasi drugače niso brez mislij. Kažejo pač, da še ni poezija, če se samo v verzih kaj pove. „Telek“ in „Kravica prodana“ pa le kvarita zbirko; mi bi ju bili rajši izpustili. Tema se bo še kmet smejal, češ, ali ti gospodi res ne vedó kaj pametnejšega spisati?

Četudi torej pesmice niso brez zrna, vendar treba v obče reči, da se s takimi skovankami „ad hoc“ pesniški čut v narodu ne goji, ampak kviri. Pesem mora priti vedno iz srca, drugače ni pesem.

V drugem delu je zbranih pet igrokaznih prizorov, kakor jih Stritar sam imenuje. Prvi je najboljši zlasti radi dovtipnosti, ki jo kaže Pikin Jože. Drugi „Priatelj“ je čisto navaden dogodek. Matijček je ukradel denar, a pastir Jurček je obdolžen. Oče Gregor ga hoče spoditi, tedaj pa Matijček sam izpove, kaj je storil. Da mati toliko zagovarja Jurčka, se nam zdi malo prisiljeno. Tretji igrokaz je „Maščevanje“, kjer se kaže blagi značaj Jurka Ozimka, drvarja, ki je rešil kmetu Zagorjanu sinčka nesreče, ne mené se zato, da ga je pred časom Zagorjan odpodil iz službe. Ta igra bi bila dobra, a je tudi veliko nepotrebnih besedij v njej. V dramii

morajo biti zbrane le karakteristične stvari. Četrta igra „Stari oče iz Amerike“ bi bila lahko postala dramatična in zanimiva, ko bi bil pesnik stvar tam pojasnil, kjer bi si pojasnila želeli, namreč, kaj je vplivalo na izpremembo starega očeta in tudi mlajšega. Tonček je prevelikobeseden za svoja leta, zlasti v svojem napivanju. To ni verjetno pri otroku. Igra je semtertje dolgočasna. Zadnja igra „Pravdarja“ je še precej dobra. Dva kmeta Slivar in Ozimek se pravdata za neki travnik, a ker Slivarjev Jurček reši Ozimku sina iz vode, se ta travniku radovoljno odpove. Motiv je isti kakor pri „Maščevanju“.

Kakor pesmim tako tudi tem igrokazom ne manjka dobrih mislij, ampak izvirnosti in zanimivosti.

Razveselila nas pa je jako povest „Janko Bože“. Kaže nam prebrisanega, pobožnega, blagega, poštenega slovenskega mladeniča, ki po smrti očetovi v kljub svoji mladosti preskrbi svojo mater s tem, da gre na Dunaj tržiti s kostanjem. Pri tem si prihrani toliko, da čez štiri leta odkupi svoj prodani dom in se tam oženi. Pripovedovanje je vseskozi zanimivo, nikjer dolgočasno ali malovažno, jezik preprost a lep, prizori ganljivi, značaj prikupljiv. Tu se je Stritar izkazal mojstra. Sploh se mu v povestih vse bolj posreči kakor v drugih oblikah, in zato bi želel, da bi še mnogo lepih povestij spisal za slovensko ljudstvo. *J. Š—a.*

Zgodbe svetega pisma. Slovencem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe. 6. snopič. 4°. Str. 609 768. Knjigarska cena 1 K 40 h. — V tem snopiču so najprej dovršeni psalmi, nato se nadaljujejo zgodbe kraljev in sicer najprej zgodbe kralja Salomona, čigar spisi so tudi tukaj posneti, potem zgodbe kraljev judovskih in izraelskih do asirskega preseljevanja, in naposled beremo tudi petero izmed manjših prerokov, namreč Ozeja, Joela, Amosa, Abdija in Jona, katerim sledi še začetek zgodeb Tobijevih.

Umevno je, da tukaj ne objavljamo ocene o tem delu, četudi smo jo dobili. Ocene, ki smo jih čitali, se ozirajo večinoma na zunanje stvari. Na notranjo sestavo na to, kako je pripovedovanje večkrat kakor mozaik izbrano in sestavljeno v celoto, ni menda pazil nihče. Tudi podob niso ocenjevalci primerno ocenjali. Pač si niti ne mislijo, kakšno delo je, tako prirediti slike stvarno in okusno, kakor so prirejene v Zgodbah. Rečemo pa lahko, da na enak način, stvarno in estetično ilustrovanega, poljudno in vendar tudi strokovno prirejenega biblijskega dela nismo doslej našli pri nobenem narodu.

Razne stvari.

Najznamenitejša izmed današnjih slik je na prilogi s podpisom: „Slovenska ženska narodna oprava.“ Da se značaj narodne noše kaže tem natančneje, tiskana je slika čisto po Koželjevem izvorniku v barvah — Posameznih delov te noše ni težko spoznati. Najprej nam sili v oči „avba“, ki obstoji iz dveh delov: iz nagubanega pokrivala in iz ospredja, ki je jako dragoceno. in je imelo menda po raznih krajih razna imena. Pri nas so ga imenovali „form“, kar se mi zdi jako čudno, in kaže, da je v tem delu kolikor toliko tujega vmes, ali pa da so se bili tuji polastili izdelovanja tega izrednega okrasja. Bil je nekdanj dragocen, in ko so po naših krajih opustili nekdanjo nošo, so jih drago prodajali. Avbe pa nikakor niso prav stare, zakaj

Valvazor jih ne pozna, temveč omenja samo peče. Na dalje vidimo na sliki po koncu vzdignjeno veliko belo ruto za na glavo, na levi strani pa živo pisano ruto za okoli vratu in čez prsi. Ta lepa ruta je imela vselej dolge „franže“. Ravno pred seboj vidimo srebrni pas. Ta je bil umetno izdelan in večkrat iz drage kovine, pa tudi čisto preprost in iz medenine. Na desni leži poleg „avbe“ robec, ki je bil večinoma obrobljen z vezenino. Podlago za te dele pa vidimo ko pregrinjalo čez mizo. K temu omenjamo še, da so krila nekdanj bila različna: rdeča, zelena, modra in raznotero pisana. Dandanes imajo one domačinke, ki se pokažejo v narodni noši, večkrat črna krila, kar se nam pa ne zdi prav prikladno. Slovenec ima rad žive, svetle barve, ne pa temnih.¹ — Slika na 9. strani nam kaže veselje in žalost ob jednom. Oče leži bolan na postelji, spredaj na mizi je pripravljeno božično drevesce. A ker sta otroka le preglasna, zlasti malček na stolu, prišla je mati, da bi ju umirila. — Pretorija je glavno mesto transvaalske ali „južno-afriške republike“, o kateri smo pisali že lani. — Sliki na str. 24. in 25. nam kažeta dva prizora iz burskega življenja: prehod transvaalske pošte čez reko in pa bursko družino pri Vryheidu.

¹ Jako prosimo, da bi nam veččak stvarno in zgodovinsko opisal noše.

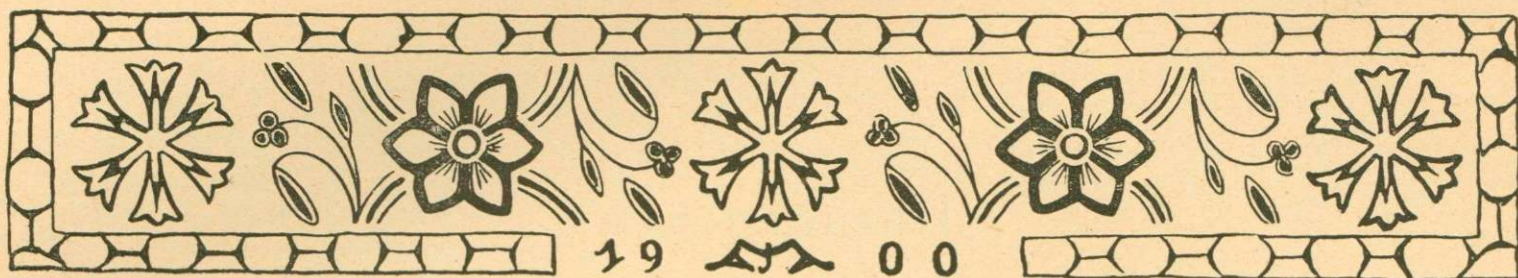
Glasba.

I. redni koncert „Glasbene Matice“ v tem tečaju je bil dné 3. grudna m. l. v „Narodnem domu“. Prav dobro je vodstvo pogodilo, da je izbralo zgornjo dvorano, v kateri se je glas bolje ohranjal in manj razbijal v postranskih prostorih. Zato je kakor polni zbor, tako pa tudi že solo napolnjeval vso dvorano. Moški zbor je proizvajal Križkovskega „Utopljenko“, skladbo polno čustva in izraza, in † Stanka Pirnata „Pomlad in jesen“. Ob tej ne rečemo nič drugega, kakor da bi bili najrajši bridke solze točili ob spominu tako nadarjenega, ljubeznivega skladatelja, ki je še mlad ostavil svojo umetnost pod krili neizprosne smrti. Jako prijetno sta občinstvo ganila Dvořákova dvospeva za ženski zbor *a)* „Prstan“ in *b)* „Da, jaz te zapustim“, katera je zbor tudi jako dobro proizvajal. Tudi mešani

zbor je imel lepo priliko v „Dveh rožah“ Cezarja Kjuja razviti svojo moč, kateri komad nam je bolj ugajal nego Mokranjčev „Rukovet“ — tudi za mešani zbor. — Junak tega večera pa je bil gospod operni pevec Viljem Heš, ki je s svojim močnim in obsežnim glasom (krasen in poln bas) izvel tri arije iz oper in nekaj pesmij. Občinstvo ga je živahno pozdravljalo in pevski zbor mu je po gospodični poklonil mogočen venec.

Gospod koncertni vodja Matej Hubad je vodil proizvajanje z znano spretnostjo.

Dasi je imel ta koncert nekam skromno obliko, vendar je podajal prav dovoljnega užitka. Tudi je bila dvorana vsa zasedena — dobro znamenje ob letošnjem (oz. lanskem) začetku.

Časopis.

Naš pregled istodobnih dogodkov se začne pravzaprav z današnjim dnem, 1. prosincem l. 1900. Da pa dobi nekak uvod, ozrmo se ob kratkem na one dogodke lanskega leta, brez katerih ne bomo umevali letošnjih.

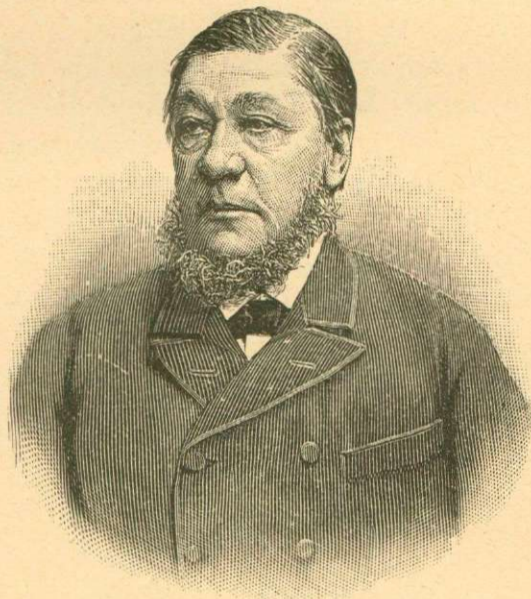
Glavna pozornost vsega sveta se obrača sedaj na angleško-bursko vojsko v južni Afriki. — Kmalu potem ko je Portugalec Jernej Diaz odkril (l. 1486.) najbolj južni kraj Afrike, in je Vasco de Gama odkril pot v vzhodno Indijo, jeli so se Holandci naseljevati v Afriki, zlasti v južni. Južni kos Afrike je bil polagoma holandska last. Prebivavci so se pečali največ z živinorejo in tudi s poljedelstvom: imenovali so se Boeri (izg.

ščitništvo ali protekcijo Angleške, v istini pa da bi se jim polagoma do cela podvrgli. Naposled se je v m. letu vnela krvava vojska med Angleži na jedni in državama Transvaalom in Oranjem na drugi strani. Obe ti državi, v katerih so Buri samisvoji, sta sklenili zvezo, in sedaj se borita junaško za življenje in smrt, pa tudi s takim uspehom, da ju občuduje ves svet. Vojna se je začela prve dni meseca vinotoka. Na vzhodu in zahodu so prodirali Buri na angleško ozemlje in se utrdili v varnih stališčih. Sedaj oblegajo dve mesti: Ladysmith na vzhodu in Kimberley na zapadu. Zmagovito so že zaporedoma zavrnil tri angleške armade, posebno krepko generala Methuena pri Modder-Riveru dne

M. Th. Steijn, predsednik oranjski.

Buri), po naše: kmetje. A Angleži so bili Holandcem hitro za petami in trdili, da je dežela njihova. Najprej so si hoteli utrditi postajališče za ladje ob tako zvanem „Kapu“ (Nosu dobre nade) in so potiskali Holandce od obrežja v notranje dežele. Vsa zgodovina južne Afrike se suče okrog tega tekmovanja, prerivanja in boja med Holandci in Angleži. Holandci so se stanovitno priseljevali, tudi Francozi so prihajali zaradi domačih verskih prepričanj. L. 1795. so vzeli Angleži domačinom „Kap“ in ga ohranili po kratkem prenehljaju do danes. — Pa nikdar niso mirovali, temveč vedno pritiskali Bure. Ti so se umikali in umikali, ustanovili neodvisne države Natal, Oranje in Transvaal; Angleži pa so šli vedno za njimi in jim odvzeli tudi Natal. Pa s tem niso bili zadovoljni. Hoteli so, da bi Buri priznali za-

Pavel Krüger, predsednik transvaalski.

10. in 11. grudna m. l. in pa vrhovnega poveljnika angleškega Bullerja ob reki Tugeli dne 14. grudna.

Naši dve tukajšnji sliki nam kažeta predsednika obeh zvezanih držav.

Dne 3. vinotoka m. l. je odstopilo Thunovo ministerstvo in je bilo imenovano novo ministerstvo: Clary - Aldringen predsedništvo in poljedelstvo, Welsersheimb domobranstvo, Wittek železnice, Körber notranje, Kindinger pravosodje, Chlendowski za Galicijo, Hartel nauk, Stibral trgovina, Kniazio-lucki finance.

Dne 22. grudna m. l. je min. Clary odstopil in je bilo imenovano ministerstvo: Wittek predsedn. in železn., Welsersheimb domobr., Chlendowski za Galicijo, Blumfeld poljedel., Stummer notr., Jorkasch-Koch finance, Stibral trgov., Schrott pravosod., Bernd nauk.

Pogovori.

Pozdravljeni v novem letu, ljubi znanci, stari in nove prijatelji! Kako igra uredniku od radosti srce, da se jih toliko zbira okrog dragega nam lista! Ta list se nam zdi kakor prijazno drevo: nekateri zahajajo radi v njegovo senco, da pod njim po domače pokramljajo; drugi se radujejo pomladi njegovega cvetja, kadar brenčé po njem marljive bučelice; drugi zopet pričakujejo sadú, in ko je dozorel, veselé se njegovega okusa, njegove obilnosti.

Tako se zbirajmo tudi nadalje pod tem drevesom, da pokramljamo prav zaupno in preprosto, a vedno z najboljšim namenom! Tu ne sme biti zamere, nevolje, pač pa odkritost in poštenost.

Kdo bi se čudil, da je novo leto s svojim pomenom tudi navdušilo dva pesnika! Tako-le sta zapela:

Ob novem letu.

Ohromel mi pegaz je krilati.
Žalostno poveša svoja krila,
sila ga vpognila je nemila.
S čim mu, revež, hočem pomagati?
Vprašal umne sem za svet zdravnike,
smrti in življenja posrednike,
ki jim znana bol je pesnikova vsaka.
Diagnoza njih je bila taka:
„Ker zobati para več ne mara,
sama suha kost jo je in koža,
smrt jo že z roko koščeno boža;
dolgo pač ne bo več — vboga para —
stara je že reva, stara!“
Devetere Muze ve!
V dno srca beseda me je spekla,
ki so usta jo zdravniška rekla.
Pegaz, neumrli pegaz da umira!
Ne zamerite, gospodje vi zdravniki,
kaj, ko zdravi vaši bi bili bolniki!
Oprostite, če vam pesnik protestira.
Pegaz moj, jedina radost moja,
moje vse, moj drugi jaz,
misli mojih živi ti izraz,
pot naj bi končana bila tvoja?
Ne, moj pegaz, ne!
Črna more le zavist
smrt nesmrtnemu želeti,
s smehom pesnikovo bedo zreti.
Ej, ta posel mi ne zdi se čist.

— — — — —
Glej, glej roke zlobne:
Kdo bi mislil? Jaz nikdar.
Svet res polen je prevar!
Glej je v sklepu igle drobne.

— — — — —
Hura! Konec je težav!
Pegaz moj že dviga, širi krila,
nova ga prešinila je sila.
Tja do sinjih nebesnih višav,
tja v sosedstvo milijonov
dviga ga polet krepak.
Kaj mu čmernih mar Katonov!
Le za svoje briga naj se vsak!
Dvigaj, pegaz moj, le dvigaj
tja v nadzemske se višine,
a iz srca svojega globine
nova pesem mi se vžigaj!

Nova v novem spet poletu
vri iz srca pesem glasna:
bol pokopana je v starem letu,
v novem bodo ti vremena jasna! —
Le vri iz srca, hiti v svet
in reci mu, oznani:
„Zastonj rohniš, zastonj besniš,
dviguješ v zlobni se nakani:
naj hrum je tvoj, ko vihre piš,
zatreti pesmi nisi v stani.
Iz groba nova vstaja spet,
krepkejši le je njen polet!“

E.

Voščilo k novemu letu.

„Zdaj, ko ob mrzlem novem leti
ljudje srečo si voščé,
moreš drugim srečo želeti,
tud' ti Fran! Poskušaj le!“

Tako Bog k meni je govoril,
ko sem premišljeval,
kaj b' zdaj ob novem letu storil?
vam kaj voščil al' molčal?

Saj veste, da sem rad poslušal
dobrega Boga ukaz:
voščilce to sem zložit' skušal,
s katerim zdaj pozdravljam Vas:

Pozdravljeni mi vsi bodite,
Vi bralci „Dom in sveta“!
Bog živi Vas! In vi živite
srečno — še mnoga leta!“

Franjo Koseški.

Dragi nam gospod Koseški! Ne bomo Vas hudo kritikovali; ob novem letu bodi „prima lectio brevis“: a dovolite nam, da dvomimo o tistem božjem govoru in ukazu, zakaj pesmica Vaša ima žal le preveč človeških napak na sebi.

L.

G. S. M.

Kjer večna luč mil svit razliva,
je moj najljubši kraj.
Predragi Jezus tu prebiva,
zato — moj zemski raj — — itd.

Zakaj ne bi začeli z novim letom kritike pesmice z novimi glasovi? Pravimo: novimi glasovi. Koliko pesnikov smo že presojali, in častiti bravci so imeli priliko spoznavati marsikoga misli in želje, bolje ali slabše izražene: a ni nam v roke prišla pesem, ki bi opevala najvišja čustva, namreč verska. In vendar: ali ni naša vera najlepša poezija? In predmetov — ali jih res ni v njej? Seve, „Dom in svet“ ni nabožen list, ki bi objavljaval nabožne pesmi: a čuditi se le smemo, da tudi naši boljši in najboljši pesniki zajemajo tako redko snovi iz verskega nazarja. Da, o Ormuzdu, Brahmi in Alahu pevajo: o pravem in resničnem Bogu tako malo! Zato nam je kaj ugajal ta „poskus“, ki ima navedene vrstice. Vaša pesem je polna čutenja, kaže živo prepričanje o verski

resnici, da biva Bog v najsvetejšem zakramentu. Ni čuda, da Vam beseda teče lahko in gladko, da se logično vrsti misel za mislijo. Oblika vendar ni dovršena. Pogrešamo zlasti krepkih rim. Večinoma so vse na poudarjen *é*: srce — skoro že; me je — njemu se; mi je — krepko me; — tebi le — oziram se itd. Tako ne smete. Tudi apostrofi so odveč. Kakor namreč od drugih, tako zahtevamo tudi od Vas, da naj se verski predmeti obdelujejo v najlepši obliki. Nikdar ne bomo trpeli, da naj bi bilo za „pobožne ljudi“ vse dobro. — Prav to rečemo tudi o drugi: „Zgubljena ovčica.“ Nekoliko predolga je, pač pa je polna hvaležne ljubezni do Jezusa, dobrega pastirja. „Pastirčka“ imenovati ga ne smete, ker je dovolj velik in umen, da ima ime „pastir“. — Le tako naprej! Ako se bodete vspeli še nekoliko više v tehniki, gotovo bodete mogli v marsikateri duši vzbuditi čistih čustev in blagih mislij, kakor ste jih že izrazili v omenjenih pesmih.

G. Pavlov: „Ostavljeni pevec“ (alegorija), prva „pesem“ in „Slavčku“, druga „pesem“. „Ako najdejo milost v kritiških Vaših očeh, naj zagledajo čim preje beli dan v „Dom in

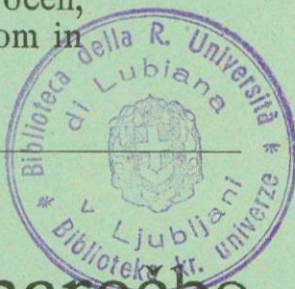
svetu“. Tako ste nam pisali. Nikar „milosti“ prositi! Dobra stvar se priporoča sama. Te milosti jima ne moremo izkazati, da bi „beli dan“ gledali v listu. Preslabo sta napravljena, pa tudi duha nista prav posebnega. „Alegorija“ Vaša je prava „uganka“; nismo vedeli, kaj hočete ž njo pokazati.

Kadar širijo se zvoki
s strun na harfi moji,
vspavajo me v sen sladak,
zabljeni za kruh so znôji . . .

To je menda kaka „eolska harfa“, ki svira sama, ker drugače si ne moremo misliti, kako bi ubirali strune in — spali. Tudi se nam zdi posebne vrste otrok ta, ki stega po „zvezdici vrh neba ročice tako, da se utruji — koprnenja“. „O sen sladak! iz Tebe nisem več prebudil se otrok nežni“: dajte, dajte — le vzbudite se, in bo za Vas bolje, kakor če samo sanjate. Premalo realnega življenja, premalo logičnega mišljenja! Življenje vzemite, kakor je; opazujte, kaj je v njem resničnega, in vam ne bo treba peti:

A vam, o strune zvoke,
otročjih dnij spomin,
na veke zvest ostanem
jaz, jada, boli sin.

M. B.

Vabilo na naročbo za l. 1900.

Ni nam v mislih, da bi z obilnimi obljubami pridobivali naročnike, četudi si jih želimo. List brez naročnikov je obed brez gostov. Upamo pač, da smo jih pridobili z dosedanjim delom.

Nikakor pa ne želimo naročnikom samo nakladati neki naroden davek, temveč želimo podajati jim toliko, da jim ne bo žal za naročnino.

„Dom in svet“ ne bo samo z a b a v a l, ampak tudi u č i l. Trudili se bomo, da bo vsa tvarina tehtna brez praznih besed. Smer lista je prijazna realizmu, naše naziranje je pa krščansko-versko. To naziranje je po našem globokem in trdnem prepričanju neizrekljivo ugodne umetnosti. Mnogi kličejo: „Napredek“, storé pa zanj malo: mi hočemo zanj resno delati v umetnosti in v vedi.

Čislane naročnike lepo prosimo, naj nam zaupajo in se ne bojé, ako kaj rečemo svobodneje. Brez odkritosrčnosti ni napredka. „Dom in svet“ ni samo za jeden stan, ampak za vse Slovence. V njem naj se izraža občeslovenski duh. Pustite, strankarji, nezaupnost in poslušajte nas: videli bode, da se lahko in dobro razumemo, ako le hočemo.

Naročnina za l. 1900. je ta-le: Za celo leto 8 K 40 h, za pol leta 4 K 20 h, za četrt leta 2 K 10 h. Za dijake je znižana cena po 6 K 80 h na leto. Za neavstrijske dežele je naročnina 2 K 40 h višja; za Ameriko 2 dolarja.

Uredništvo in založništvo.